

KERHOSTA RYHMÄKSI

Kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä tukevia ryhmäkertoja
Olarin seurakunnassa

Ulla Kakko
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon
nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kakko, Ulla. Kerhosta ryhmäksi. Kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä tukevia ryhmäkertoja Olarin seurakunnassa. Diak Etelä, syksy 2013, 69 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteeni oli kehittää kehitysvammaisten nuorten ryhmätoimintaa Olarin seurakunnassa entistä tavoitteellisemmaksi. Muita tavoitteita olivat nuorten itsenäistymisen, kasvun, kehityksen ja identiteetin tukeminen, Jumalan läsnäolon ja seurakuntayhteyden kokemisen mahdollistaminen sekä kehitysvammaisten nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. Opinnäytetyöni työelämätahona toimi Olarin seurakunta.

Työ toteutettiin viitenä ryhmäkertana Olarin seurakunnan erityisnuorisotyössä toimivassa kehitysvammaisten nuorten Omaryhmässä. Aikaisemmin Omaryhmän toiminta on ollut kerhomaista yhdessäoloa ja mukavaa puuhastelua. Tätä toimintaa kehittämään suunnittelin ja toteutin Omaryhmään viisi kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä tukevaa tavoitteellista ryhmäkertaa. Ryhmäkertojen suunnittelussa hyödynsin kehitysvammaisuuteen, nuoruusikään ja ryhmätoimintaan liittyvää teoriaa. Ryhmäkertojen aiheet liittyivät omaan identiteettiin, sosiaalisiin suhteisiin, elämän vastoinkäymisiin, aikuistumiseen ja tulevaisuuden haaveisiin.

Ryhmäkertojen tavoitteena oli tukea nuorten itsenäistymistä käsittelemällä kehitysvammaisen nuoren aikuistumisen kannalta keskeisiä teemoja. Ryhmä tarjosi nuorille myös vertaistukea ja mahdollisuuden kokea Jumalan läsnäoloa ja seurakuntayhteyttä. Kaikki viisi suunniteltua ryhmäkertaa toteutuivat suunnitelmien mukaan ja työn tavoitteet toteutuivat pääsääntöisesti. Työn haasteena oli palautteen kerääminen. Ryhmäkertojen aikana tehtyjen havaintojen perusteella toiminta kuitenkin herätti nuorissa paljon ajatuksia ja tunteita ja ryhmä antoi nuorille valmiuksia itsenäistymiseen.

Toteutettujen ryhmäkertojen pohjalta työelämätahon on mahdollista säilyttää tavoitteellisuus osana Omaryhmän toimintaa ja saada ideoita jatkotyöskentelyyn. Opinnäytetyöni koettiin onnistuneeksi ja tavoitteellisen toiminnan haluttiin jatkuvan edelleen. Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää monenlaisessa työssä sekä sosiaali- että kirkon alalla, kun suunnitellaan ryhmätoimintaa eri-ikäisille kehitysvammaisille ihmisille.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, nuoruus, aikuistuminen, ryhmätoiminta, syrjäytyminen

ABSTRACT

Kakko, Ulla. From Club to Group. Group Sessions that Support the Independence of Mentally Disabled Youth in Lutheran parish of Olari.

69 p., 3 appendices. Language: Finnish. Diak South, Autumn 2013.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to improve the group sessions of mentally disabled youth in parish of Olari to more target-oriented. Other goals were to support the independence, growth, development and identity of the mentally disabled youth, to enable their spiritual life and to prevent the social exclusion of the mentally disabled youth. The thesis was produced in co-operation with the Lutheran parish of Olari.

The thesis was put into practice as five group sessions in Omaryhmä, which is a group for mentally disabled teenagers in parish of Olari. Previously the group meetings consisted activities and having fun together without a specific target. To improve this I planned and put into practice five target-oriented group sessions that support the independence of the mentally disabled youth. In the planning of these group sessions I utilized the theory of mental disability, adolescence and group activities. The subjects of the five group sessions were one's own identity, social relations, obstacles of life, maturation, and the future dreams.

The aim of the group sessions was to support the independence of the youth by dealing with the themes that are important when mentally disabled adolescent is reaching maturity. The group also provided the youth peer support and an opportunity to experience love of God and communion in congregation. All of the five group sessions were put into practice as planned and the goals were mainly achieved. The challenge of the thesis was collecting the feedback. By the observation made at the group sessions the activities after all inspired the youth to thinking and it gave them readiness to independence and adulthood.

After the thesis was put into practice the parish of Olari has had an opportunity to continue the target-oriented group sessions for mentally disabled youth. The thesis was considered a success and it has provided ideas for further measures. This thesis can be utilized in many kind of work in the area of social services when planning activities for mentally handicapped people of different ages.

Keywords: mental disability, adolescence, maturation, group activities, social exclusion

SISÄLTÖ

1 KEHITYSVAMMAISTYÖTÄ KEHITTÄMÄSSÄ.....	6
2 KEHITYSVAMMAISUUS	7
2.1 Kehitysvammaisuuden määrittelyä	7
2.2 Kehitysvammaisuuden luokittelu.....	9
2.3 Vuorovaikutus	10
2.3.1 Kommunikaatio.....	11
2.3.2 Oppiminen ja opettaminen	13
2.4 Kehitysvammaisten asema yhteiskunnassa.....	15
3 NUORUUS	18
3.1 Nuoruusiän kehitystehtävät.....	18
3.2 Kehitysvammainen nuori	20
4 RYHMÄTOIMINTA	23
4.1 Toimiva ryhmä	23
4.2 Tavoitteellinen ryhmätoiminta.....	25
4.3 Ryhmän ohjaaminen.....	26
5 KEHITYSVAMMAISET SEURAKUNNASSA	27
5.1 Kirkon työ kehitysvammaisten parissa	27
5.2 Kehitysvammaisten kokema hengellisyys ja yhteys	28
6 TYÖN TAVOITTEET	30
7 TYÖELÄMÄTAHO JA YHTEISTYÖ	31
7.1 Olarin seurakunnan nuorisotyö	31
7.2 Omaryhmä.....	31
7.3 Työn lähtökohdat ja prosessin eteneminen	32
8 RYHMÄKERRAT	35
8.1 Teoria käytännöksi	35
8.2 Palautteen kerääminen	37

8.3 Ensimmäinen ryhmäkerta: Minä – Jumalan ihme.....	39
8.4 Toinen ryhmäkerta: Minä ja muut – lähimmäisenrakkaus.....	41
8.5 Kolmas ryhmäkerta: Vastoinkäymisten kohtaaminen – Jumala lohduttajana	43
8.6 Neljäs ryhmäkerta: Aikuistuminen – mitä se on?	45
8.7 Viides ryhmäkerta: Lupa haaveilla!	48
9 POHDINTA	51
9.1 Tavoitteiden toteutuminen	51
9.2 Miten tästä eteenpäin? – Ideoita jatkotyöskentelyyn	53
9.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu.....	56
LIITE 1: Hankeanomus.....	62
LIITE 2: Sosiaaliset suhteet -tietolaput ohjaajille keskustelun tueksi	65
LIITE 3: Kuva ryhmäkertoja yhdistävästä kollaasista.....	68

1 KEHITYSVAMMAISTYÖTÄ KEHITTÄMÄSSÄ

Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan jokainen ihminen on luotu Jumalan kuvaksi ja on arvokas riippumatta teoistaan, asemastaan tai ominaisuuksistaan. Tälle kristilliselle arvopohjalle perustuu myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toteuttama työ kehitysvammaisten ihmisten parissa. Itse toimin ensimmäistä kertaa kehitysvammaistyössä vuonna 2010, kun olin Olarin seurakunnan järjestämässä pienryhmäriippikoulussa henkilökohtaisena avustajana. Tätä kautta päädyin toimimaan avustajana ja myöhemmin ohjaajana kehitysvammaisille nuorille suunnatussa Omaryhmässä, joka on myös opinnäytetyöni toimintaympäristö.

”Kerhosta ryhmäksi” on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tavoitteena on kehittää kehitysvammaisten nuorten pienryhmätoimintaa Olarin seurakunnassa. Suunnittelin ja toteutin Omaryhmään viisi ryhmäkertaa, joiden tavoitteena oli tukea nuorten itsenäistymistä, tarjota mahdollisuuksia kokea Jumalan läsnäoloa sekä ehkäistä kehitysvammaisten nuorten syrjäytymistä. Opinnäytetyön nimi viittaa paitsi tavoitteeseen kehittää olemassa olevaa kerhomuotoista toimintaa tavoitteelliseksi ryhmätoiminnaksi, myös työn toteuttamisen aikana toiminnassa tapahtuneeseen muutosprosessiin.

Omaryhmä on toiminut Olarin seurakunnassa vuodesta 2010 lähtien. Olen ollut itse mukana alusta alkaen. Ryhmän toimintaa alettiin kehittää vuonna 2012 osana Espoon seurakuntien Korsi-projektia. Tämän projektin tavoitteena on ehkäistä espoolaisten nuorten ja vanhusten syrjäytymistä. Korsi-projektin rahoituksella on mahdollistettu Omaryhmän toiminta ja sen kehittäminen. Projektin toimii osana opinnäytetyöni lähtökohtia ja se on määrittänyt myös työni tavoitteita ja sisältöä. Opinnäytetyöni hyödynsääjat ovat espoolaiset kehitysvammaiset nuoret ja heidän läheisensä, Olarin seurakunnan erityisnuorisotyö sekä seurakuntien ja muiden alojen työntekijät, jotka tekevät työtä kehitysvammaisten ihmisten parissa.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

2.1 Kehitysvammaisuuden määrittelyä

Kehitysvammaisuus on yksi vammaisuuden alakäsite. Kehitysvammaisuutta on määriteltä monin eri tavoin. Määrittelyyn vaikuttaa myös näkökulma, josta käsin kehitysvammaisuutta tarkastellaan. Yleisesti kehitysvammalla tarkoitetaan ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella olevaa rajoitetta, joka vaikeuttaa henkilön oppimiskykyä (Matero 2004, 165).

Suomen kehitysvammalaissa kehitysvammaiseksi määritellään henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519). Kehitysvammaisuuden mittarina on yleensä pidetty matalaa älykkyydosamäärää sekä ikätasoa heikompaa kykyä selviytyä päivittäisissä tilanteissa. Kehitysvammasta puhutaan, kun nämä kriteerit ilmaantuvat kehitysiässä, eli ennen 18. ikävuotta. (Matero 2004, 165.)

Kehitysvamman aste voi vaihdella vaikeasta vammasta lievään oppimisvaikeuteen (Rajaniemi & Seppälä 2012). Henkilön kehitysvammaisuus voi johtua monista eri tekijöistä. Muun muassa synnynnäiset perintötekijät, kehitysiän sairaudet tai tapaturmat, synnytyksen aikaiset komplikaatiot sekä äidin raskausajan sairaudet voivat aiheuttaa kehitysvammaisuutta. Kehitysvammaisuuteen liittyy yleensä muita erilaisia lisävammoja ja sairauksia. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 21–23.)

Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista. Lääketieteellinen näkökulma tarkastelee kehitysvammaisuutta diagnoosien kautta. Silloin verrataan kehitysvammaisen henkilön ominaisuuksia siihen, mitä lääketieteellisesti pidetään normaalina, terveenä ja vammattomana. Toimintakyvyn näkökulma taas perustuu yksilön ja ympäristön väliseen suhteeseen. Tällöin tarkastellaan henkilön elämänlaatua ja arjessa selviytymistä sekä korostetaan vahvuuksia ja voimavaroja. Sosiaalinen näkökulma tarkastelee kehitysvammaisuutta yksilön suhteena yhteisöön. Se tarkastelee sitä, miten

muut ihmiset, yhteiskunta sekä ennakkoluulot vaikuttavat kehitysvammaisen henkilön hyvinvointiin ja selviytymiseen. (Rajaniemi & Seppälä 2012.)

Kehitysvammaisuus voi tarkoittaa paitsi hermoston vaurioita ja rajoitteita, myös muiden elimien vammoja. Hermoston sairaudet, vauriot ja poikkeavuudet ovat kuitenkin merkittävin kehitysvammaisuutta aiheuttava ryhmä. Hermoston kehityshäiriöistä yleisimpiä ovat aivojen kehityshäiriöt, joihin liittyy älyllisten toimintojen vajavaisuutta. Tätä nimitetään älylliseksi kehitysvammaisuudeksi. Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan henkilön henkisen suorituskyvyn kehityksen estymistä tai epätäydellisyyttä. (Kaski ym. 2012, 16.)

The American Association on Intellectual and developmental Disabilities -järjestön (AAIDD 2013) määritelmä älyllisestä kehitysvammaisuudesta perustuu toiminnalliseen lähestymistapaan. Se korostaa henkilön edellytyksiä, ympäristöä sekä toimintakykyä. Määritelmän mukaan kehitysvammaisuudessa on kyse älyllisten ja adaptiivisten taitojen sekä ympäristön asettamien vaatimusten suhteesta ja vuorovaikutuksesta.

AAIDD:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuudella tarkoitetaan siis henkilön tämänhetkisen toimintakyvyn merkittävää rajoitusta. Tähän liittyy yleensä huomattavasti keskimääräistä heikompi älyllinen suorituskky sekä rajoitteita kahdessa tai useammassa seuraavista adaptiivisten taitojen osa-alueessa: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. (Kaski ym. 2012, 16.)

Vammaisuus ei ole sama asia kuin sairaus. Sairaudesta ihminen voi parantua, mutta vammaisuudesta ei. Sairauksia voidaan hoitaa lääkityksellä, mutta vammaisuuteen ei ole parannuskeinoja. Vammaisuus on tila, jota ei välttämättä tarvitse edes yrittää parantaa. Tärkeintä on vammaisen henkilön elämänlaadun parantaminen sekä toimintakyvyn lisääminen. Ihminen voi samanaikaisesti olla sekä vammaisen että terve. (Vehmas 2005, 16.)

2.2 Kehitysvammaisuuden luokittelu

Maailman terveysjärjestö WHO on kehittänyt järjestelmän älyllisen kehitysvammaisuuden luokitteluun. Luokittelun tarkoituksena on auttaa luomaan kuva henkilön toimintakyvystä, terveydentilasta ja tarpeista. WHO:n mukaan kehitysvammaisuuden asteet ovat lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä älyllinen kehitysvammaisuus. Kehitysvammaisuuden asteen määrittelyyn liittyy järjestelmän mukaan älykkyydosamäärä sekä älykkyyssikä, jotka kuvaavat henkilön kapasiteettia oppia ja ymmärtää asioita. (Kaski ym. 2012, 18.)

Älyllisen kehitysvammaisuuden aste ei kuitenkaan ole riittävä mittari henkilön toiminta- ja selviytymiskyvyn määrittämiseksi. Suorituskyky muokkautuu yksilön ominaisuuksiin, niiden rajoitusten sekä ympäristötekijöiden jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Todellisen kuvan henkilön kehitysvammaisuuden asteesta voi saada vain olosuhteissa, joissa ei ole häiriötekijöitä. (Kaski ym. 2012, 19.)

Lievään älylliseen kehitysvammaisuuteen kuuluu yleensä oppimisvaikeuksia. Tukitoimenpiteiden avulla lievästi kehitysvammainen lapsi saattaa pystyä opiskelemaan normaalissa luokassa. Hän tarvitsee kuitenkin usein erityisopetusta. Lievästi kehitysvammainen henkilö ymmärtää hyvin erilaisuutensa. Tämä saattaa aiheuttaa huonommuuden kokemuksia, jotka voivat johtaa itsetunto-ongelmiin. Tuen ja ohjauksen avulla lievästi kehitysvammainen henkilö oppii kuitenkin hyvin omatoimiseksi. Aikuisena hän kykenee asumaan usein itsenäisesti tai hieman tuettuna. Hän kykenee solmimaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita. Omatoimisuudestaan huolimatta lievästi kehitysvammainen henkilö tarvitsee tukea ja ohjausta useilla elämän osa-alueilla, kuten työssä, asioiden hoitamisessa ja palvelujen hankkimisessa sekä rahankäytössä. (Kaski ym. 2012, 19 & Matero 2004, 176.)

Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa merkittäviä ja huomattavasti laajempia kehityksen viivästymiä kuin lievät kehitysvammat. Keskiasteisesti kehitysvammainen lapsi tarvitsee erityisopetusta, mutta kykenee kuitenkin saavuttamaan esimerkiksi riittävän kommunikaatiokyvyn. Tuen avulla hän oppii selviytymään päivittäisissä taidoissa itsenäisesti tai melko itsenäisesti. Keskiasteisesti kehitysvammainen henkilö tarvitsee asumiseensa valvontaa sekä työhönsä ohjausta. Tuen ja ohjauksen tarve kuitenkin vaihtelee eri henkilöillä suuresti. (Kaski ym. 2012, 19–20 & Matero 2004, 176.)

Vaikeasti kehitysvammainen henkilö on riippuvainen muista ihmisistä. Hänen kehityksensä on huomattavasti viivästynyt. Vaikeasti kehitysvammainen ihminen tarvitsee jatkuvaa tukea ja ohjausta niin koulussa, asumisessa kuin työssäänkin. Pitkäjänteisen ja tavoitteellisen kuntoutuksen tuloksena hän voi kuitenkin oppia selviytymään melko itsenäisesti päivittäisistä toiminnoista. Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa usein myös kommunikointivaikeuksia. (Kaski ym. 2012, 20–21 & Matero 2004, 176.)

Syvästi kehitysvammainen henkilö on jatkuvan hoidon ja huolenpidon tarpeessa sekä täysin riippuvainen muista ihmisistä. Hänellä on usein vaikeita kommunikaatio- ja liikkumisvaikeuksia sekä puutteita kyvyssä huolehtia henkilökohtaisista toiminnoistaan ja hallita suolen ja rakon toimintaa. Syvästi kehitysvammaisen henkilön hoidon ja opettamisen tavoitteena on kehittää liikkumiseen ja kommunikaatioon liittyviä perusvalmiuksia sekä oppia päivittäisiin toimintoihin liittyviä asioita. Henkilö voi oppia suoriutumaan joistakin yksinkertaisista päivittäisistä toiminnoista tai työtehtävistä. (Kaski ym. 2012, 21 & Matero 2004, 176.)

2.3 Vuorovaikutus

Ihmisen kokemus omasta elämästään muodostuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön ja muiden ihmisten kanssa. Ihmisten välinen vuorovaikutus on osin tietoista ja osin tiedostamatonta. Tietoiseen kanssakäymiseen kuuluu viestintä eli kommunikaatio, joka on usein kielellistä, esimerkiksi puhetta ja kirjoitusta. Eleet ja ilmeet ovat keskeinen osa vuorovaikutusta ja viestintää. Niitä käytetään sekä tiedostetusti että tiedostamatta. Varhaiset vuorovaikutustaidot ovat tiedostamattomia. Näistä tiedostamattomista viesteistä kehittyä tarkoituksenmukaista kommunikaatiota, kun toiset ihmiset tulkitsevat ja vastaavat viesteihin toistuvasti. (Ikävalko 2012.)

Suurin osa ihmisistä omaksuu vuorovaikutustaidot lähes itsestään. Kielen, viestinnän ja puheen kehityksessä on kuitenkin hyvin paljon yksilöllisiä eroja ja etenkin kehitysvammaisilla on usein monenlaisia haasteita vuorovaikutustilanteiden ymmärtämisessä sekä kommunikaatiossa. (Ikävalko 2012.) Kehitysvammaisen kanssa toimiessa ajaudutaan helposti käyttämään ohjaavaa vuorovaikutusta, joka on hyvin yksisuuntaista. Tällöin toinen osapuoli antaa ohjeita tai käskyjä, mutta ei anna kehitysvammaiselle henki-

lölle tilaa vastata tai reagoida tilanteeseen. (Huuhtanen 2012, 18.) Tällöin keskustelusta muodostuu helposti vallankäytön väline ja kehitysvammainen henkilö saattaa kokea itsensä ja tarpeensa syrjäytetyksi (Lampinen 2007, 81). Myös kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus olla tasavertainen vuorovaikutuskumppani. Tasavertaisuus rakentuu siitä, että käytetään niitä vuorovaikutuksen ja kommunikaation keinoja, joita kehitysvammainen itse ymmärtää ja on tottunut käyttämään. (Matero 2004, 194.) Vuorovaikutustaitojen, viestinnän ja kommunikaation harjaantumisessa muiden ihmisten tuki on ensiarvoisen tärkeää. Vuorovaikutustaitoja voi oppia vain olemalla tekemisissä toisten ihmisten kanssa. (Ikävalko 2012.)

Vuorovaikutusta on verrattu tanssiin, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Jokaisella ihmisellä on lupa ja kyky tanssia, jokaisella omien kykyjensä mukaan. Kuten tanssissa, myös vuorovaikutuksessa tapahtuu virheitä ja väärinymmärryksiä. Onnistuneessa vuorovaikutuksessa keskeistä on se, että käytetään sellaista viestintäkeinoja, jota molemmat osapuolet ymmärtävät. Riittävä yhteisymmärrys saavutetaan sillä, että vuorovaikutuskumppani huomioi toisen tavat viestiä sekä suhtautuu häneen aitona viestintäkumppanina puhe- tai ymmärtämisvaikeuksista huolimatta. (Ikävalko 2012.)

2.3.1 Kommunikaatio

Kuten kaikki vuorovaikutus, myös kommunikointi on vastavuoroista toimintaa. Tämän vuoksi toisen osapuolen kommunikaatio-ongelmat ovat yhteinen asia, joka molempien osapuolten tulee huomioida. Kaikki ihmiset kommunikoivat eli lähettävät ja vastaanottavat viestejä jollakin tavalla. Kommunikointikeinot vaihtelevat kehitystason ja kykyjen mukaan. (Huuhtanen 2011, 12–14.) Vaikeudet tuottaa ja ymmärtää puhetta voivat haitata sosiaalisten taitojen kehitystä ja sitä myötä vaikeuttaa vuorovaikutustilanteissa selviytymistä. Kommunikointikyvyn puute tai sen vaikeudet voivat näin ollen jopa syrjäyttää henkilön yhteisöstä ja yhteiskunnasta. (Lampinen 2007, 78.) Keskeistä ei niinkään ole viestin lähettäjän kommunikaatiokyvyt, vaan ympäristön kyvyt tulkita erilaisia viestejä (Huuhtanen 2011, 12).

Kehitysvammaisuuteen liittyy usein monenlaisia kommunikaatio-ongelmia sekä haasteita vuorovaikutustilanteiden ymmärtämisessä. Puheen tuottaminen ja ymmärtäminen

ovat hyvin monimutkaisia prosesseja ja ne vaativat monien aivojen alueiden yhteistointia. Puheen kehityksen viivästyminen on hyvin tavallista, mutta varsinaiset puheen ja kielellisen kehityksen häiriöt liittyvät usein älylliseen kehitysvammaisuuteen. Puheen ymmärtämisen ja tuottamisen vaikeudet voivat liittyä joko matalaan yleiseen kehitystasoon tai kielen kehityksen erityisvaikeuteen (Laine 2007), esimerkiksi motorisiin haasteisiin puheen tuottamiseen tarvittavien elimien koordinaatiossa. Tavallisia puhehäiriöitä ovat esimerkiksi änkytys, puheäänen ja puheen kypsymättömyys sekä dysfasia, dyspraksia ja dysartria. (Kaski ym. 2009, 144–146.)

Kun puhekyky ja kielelliset taidot eivät kehity normaalille tasolle, tarvitaan avuksi puhetta tukevia ja korvaavia viestintämenetelmiä (Ikävalko 2012). Tukevien ja korvaavien menetelmien avulla pyritään löytämään mahdollisuuksia ja keinoja viestien välittämiseen (Huuhtanen 2001, 15). Ne auttavat myös jäsentämään omaa ajattelua ja ympäristöä (Lampinen 2007, 79). Puhetta tukevasta ja/tai korvaavasta kommunikoinnista käytetään usein lyhennettä AAC (Augmentative and Alternative Communication). Silloin, kun ihminen ei käytä kommunikoinnissaan ollenkaan puhetta, tarvitaan puhetta korvaavaa kommunikaatiota. Puhetta tukevaa kommunikointia taas tarvitaan silloin, kun henkilön puhe on epäselvää tai puutteellista. (Huuhtanen 2011, 15.)

Puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien käyttö ei poista mahdollisten luonnollisten kommunikaatiokeinojen käyttöä. Vuorovaikutustaitojen ja kommunikaation tukemisessa tärkeää on kaikenlaisten keinojen hyödyntäminen. Kommunikaation ohella voidaan käyttää esimerkiksi katsetta, kehon asentoa, ilmeitä, eleitä ja äännähdyksiä. Erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä on olemassa paljon ja niitä voidaan myös yhdistellä ja soveltaa yksilöllisten tarpeiden mukaan. Kun pohditaan henkilölle sopivia kommunikointikeinoja, tulee huomioida muun muassa tekijät, jotka aiheuttavat kommunikointiongelman, henkilön jo olemassa olevat kommunikointitavat sekä hänen tarpeensa kommunikaatioon. (Huuhtanen 2011, 15, 20.)

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät voidaan jakaa ei-avusteisiin ja avusteisiin menetelmiin. Ei-avusteisiin menetelmiin kuuluu kommunikointi elein ja viittomin. Eleet ovat luonnollinen osa ihmisten välistä vuorovaikutusta ja kommunikaatiota. Eleiden ja ilmeiden kommunikatiivisen merkityksen tiedostaminen auttaa, kun ollaan tekemisissä henkilöiden kanssa, joilla on haasteita puheen tuottamisessa ja ymmärtämi-

sessä. Viittomien avulla voidaan kommunikoida täysin, jolloin käytetään viittomakieltä. Viittomakielen merkkejä voidaan käyttää myös tukiviittomisessa, jota käytetään puheen tukena. (Huuhtanen 2011, 27–33.)

Avusteinen kommunikointi pitää sisällään esimerkiksi esineillä, kuvilla ja merkeillä kommunikoinnin. Näitä keinoja käytetään erityisesti silloin, kun henkilö ei kykene käyttämään viittomia tai hänellä on vaikeus ymmärtää puhetta. Esineet, kuvat ja merkit voivat kuitenkin olla kommunikoinnin apuna myös silloin, kun puheen ymmärtäminen ja tuottaminen onnistuvat. Kommunikoinnin apuvälineet voivat olla esimerkiksi piirrettyjä kuvia, valokuvia, bliss-symboleja, kirjoitettuja sanoja, PCS-kuvia ja piktogrammeja. Esineillä, kuvilla ja merkeillä kommunikointi on usein hitaampaa kuin puhekommunikointi. Lisäksi niiden ohella on tärkeää käyttää kaikkia mahdollisia oheiskommunikointimenetelmiä, kuten katsetta, ilmeitä, eleitä ja ääntä. (Huuhtanen 2011, 49.)

Kehitysvammaisille vertauskuvallisen puheen ymmärtäminen on usein haastavaa. Arkielämässä vertauskuvia ei juuri tarvita, mutta abstrakteista asioista puhutaan usein vertauskuvin. Tällaisista asioista puhuttaessa on tärkeää huomioida sanavalinnat ja käyttää luovuutta ja mielikuvitusta ilmaisussa. Erityisesti hengellinen sanoma perustuu hyvin usein vertauskuviin. Sen sanoittaminen ymmärrettävälle selkokielelle voi olla hyvin haastavaa. Hengellisten asioiden liika selittäminen taas saattaa kadottaa osan sanomasta. Kuitenkaan vertauskuvallista puhetta ei voi täysin korvata tai jättää käyttämättä. Ymmärrystä ja viestin perille saapumista voi edistää hyödyntämällä viestinnässä eri aisteja, liikettä ja monipuolista rekvisiittaa. (Sutinen 2006, 44–45.)

2.3.2 Oppiminen ja opettaminen

Oppiminen on laaja-alainen käsite, jota voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Oppiminen tapahtuu aivoissa ja se on tiiviisti kytköksissä ihmisen kykyyn hallita ja käsitellä tietoa. Oppimisvalmiudet riippuvat aivojen ominaisuuksista ja tilasta. Oppimiseen vaikuttaa myös se, mitä henkilö on oppinut aikaisemmin ja miten hän on oppinut oppimaan. Kykyä oppia ja omaksua asioita voidaan harjaannuttaa aktiivisella aivojen säännöllisellä käytöllä. Sekä ei-kehitysvammaisilla että kehitysvammaisilla ihmisillä aivot kykenevät yleensä sitä parempaan ja tehokkaampaan työskentelyyn mitä enemmän niitä har-

jaannutetaan. Myös kehitysvammaisen henkilön oppiminen perustuu niille tiedoille ja taidoille, joita hän on omaksunut aikaisemmin. (Ikonen 1998, 63.)

Kehitysvamma vaikuttaa siihen, miten henkilö ymmärtää ja kokee ympäröivän maailman. Kehitysvammaisen henkilön käsitys todellisuudesta on usein konkreettinen ja rakenteeltaan yksinkertainen. Käsitys ympäröivästä maailmasta vaikuttaa myös siihen, miten kehitysvammaisen henkilö oppii uusia asioita. Jonkunlaisen todellisuuskäsityksen muodostaminen on oppimisen kannalta välttämätöntä. Uusien tietotaitojen omaksuminen ja asioiden ymmärtäminen rakentuu sen mukaan, miten henkilö käsittää ympäröivän todellisuuden. (Ikonen 1998, 97.)

Kun tarkastellaan kehitysvammaisten oppimiskykyä, ajatellaan yleensä, että heidän kykynsä ovat heikompia kaikilla oppimisen alueilla. Yleisesti kehitysvammaiset oppivat hitaammin ja muistavat heikommin kuin ei-kehitysvammaiset henkilöt. Kaikilla kehitysvammaisilla on kuitenkin huomattavia yksilöllisiä eroja oppimisvalmiuksissa ja kyvyssä omaksua ja muistaa asioita. Yhdistäviä tekijöitä ovat usein oppimisen hitaus ja vaikeus ymmärtää abstrakteja asioita. Näihin eroihin vaikuttaa etenkin psyykkisen kehitysvamman aste ja laatu sekä mahdolliset lisävammat. Vaikeudet jollakin alueella voivat tosin kompensoitua hyvänä osaamisena toisella alueella. Kehitysvammaisen henkilön oppiminen tapahtuu aina hänen yksilöllisten tiedonkäsittelyedellytysten sekä sen rajoitteiden mukaisesti. (Ikonen 1998, 86; Matero 2004, 181–182.)

Kehitysvammaisten oppimista ja oppimisvalmiuksia kuvaavat yleisesti seuraavat tekijät: pienempi muistikapasiteetti tai vähemmän tehokas työmuisti, pienempi ja heikommin organisoitu tietopohja, taipumus käyttää yksinkertaisempia menetelmiä tiedon prosessointiin sekä heikompi käsitys omista kognitiivisista kyvyistä ja rakenteista (Ikonen 1998, 103). Lähes kaikilla kehitysvammaisilla on myös matemaattiseen hahmottamiseen liittyviä vaikeuksia (Matero 2004, 181). Kehitysvammaisilla henkilöillä saattaa myös olla vaikeuksia arvioida omia suorituksiaan realistisesti ja ongelmanratkaisu- ja oivalluskyky on usein puutteellinen. Kehitysvammaisten oppimista ja opettamista vaikeuttavat usein myös vaikeudet tarkkaavaisuudessa ja keskittymisessä. (Ikonen 1998, 103.) Myös haasteet emotionaalisissa ja sosiaalisissa taidoissa voivat vaikeuttaa kehitysvammaisen oppimista erilaisissa tilanteissa (Matero 2004, 182).

Luonnollinen oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäröivän maailman kanssa. Näin ollen myös opettaja tai ohjaaja on merkittävässä asemassa vaikuttamassa kehitysvammaisen henkilön oppimiseen. Kun opetetaan tai ohjataan kehitysvammaisia henkilöitä, on tärkeää tarkastella oppimista jatkuvana, kokonaisvaltaisena, kokemukseen perustuvana prosessina. Yleisesti kehitysvammaisten oppiminen on tehokkainta, kun opettaminen tapahtuu monipuolisia menetelmiä käyttäen ja erilaisia havaintovälineitä hyödyntäen. Näin oppiminen tapahtuu kokemuksen kautta ja opetettava asia jää helpommin mieleen. (Ikonen 1998, 80–83.)

Kehitysvammaisten kanssa toimiessa erilaiset havainnollistavat ja kokemukseen perustuvat menetelmät ovat usein tehokkaampia kuin niin sanottu suora opetus, joka tapahtuu esimerkiksi luokkahuoneessa opettajajohtoisesti. Opetuksen avulla ei myöskään tulisi pyrkiä liialliseen kehityksen nopeuttamiseen tai siirtymiseen kehitysvaiheesta toiseen. Näin mahdollistetaan kehitysvammaisen henkilön oppiminen omien valmiuksien ja kykyjen mukaan sekä annetaan tilaa omille oivalluksille. (Ikonen 1998, 89–90.) Kehitysvammaisia henkilöitä opettaessa ja ohjatessa on tärkeää huomioida sekä yleiset kehitysvammaisten oppimiseen liittyvät erityispiirteet että kunkin opetettavaan ryhmään kuuluvan henkilön yksilölliset valmiudet ja tietotaidot.

2.4 Kehitysvammaisten asema yhteiskunnassa

Kehitysvammaisten hyvinvointiin ja elämänlaatuun vaikuttaa merkittävästi se, miten heidät huomioidaan ympäröivässä yhteiskunnassa. Ihmisten asenteet ja käsitykset kehitysvammaisuudesta vaikuttavat myös siihen, miten kehitysvammaisille suunnatut palvelut on järjestetty ja miten heidän erityistarpeensa on huomioitu yhteiskunnan eri alueilla. (Kaski ym. 2012, 150.) Valitettavan usein muiden ihmisten suhtautumista kehitysvammaisiin värittävät ennakkoluulot, pelot ja sääli. Kehitysvammaan saatetaan suhtautua sairautena, rasitteena tai sosiaalisena ongelmana ja kehitysvammaisen henkilö saatetaan nähdä lapsen kaltaisena ja suojelua tarvitsevana. (Kaski ym. 2012, 150–151; Lampinen 2007, 197–209.)

Kun puhutaan kehitysvammaisen asemasta yhteiskunnassa, keskeisiksi käsitteiksi nousevat segregaatio, integraatio, inkluusio sekä ekskluusio. Vammaisten ihmisten elämän-

laatua ja toimintamahdollisuuksia pyritään parantamaan heidän erityistarpeisiinsa suunnitelluilla palveluilla. Erityispalvelut saattavat kuitenkin synnyttää segregatiota, joka tarkoittaa erottelua vammaisten ja muiden ihmisten välillä. Tätä erottelua pyritään välttämään integraatiolla. Integraation tarkoituksena on luoda vammaisille henkilöille mahdollisimman hyvät edellytykset elää yhteiskunnassa ilman erottelua, tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi esteetöntä elinympäristöä ja tarpeellisia tukipalveluita muiden palvelujen yhteydessä. (Kaski ym. 2012, 151–152.)

Kehitysvammaisten ihmisten yhdenvertainen asema ja täydellinen integraatio edellyttävät inklusiota eli mukaan ottamista. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi vammaisuuden hyväksymistä, riittävää tietoa sekä vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaitoja. Inklusion tavoitteena on taata myös vammaisten henkilöiden kansalaisoikeuksien toteutuminen niin vaikuttamisen, talouden, sivistyksen kuin sosiaalisen toiminnan saralla. (Kaski ym. 2012, 152.) Inklusion vastakohta on eksklusio eli ulossulkeminen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi vammaisen henkilön sulkemista ja syrjäyttämistä erilaisten sosiaalisten ryhmien ulkopuolelle. (Eriksson 2008, 175.)

Vammaisen henkilön elämää leimaa hyvin usein syrjäytymisen uhka. Syrjäytyminen tapahtuu aina suhteessa toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Se tarkoittaa ihmisen sulkemista yhteisön ulkopuolelle jonkin yksilöllisen ominaisuuden perusteella. (Lampinen 2007, 198, 231) Syrjäytyminen voi näyttäytyä esimerkiksi ongelmien kasaantumisena, sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jäämisenä sekä omien vaikutusmahdollisuuksien vähäisyytenä tai niiden puuttumisena. Syrjäytyminen vaikuttaa usein negatiivisesti ihmisen kokemukseen omasta elämänhallinnastaan. (Repo 2004a, 29.)

Kehitysvammaisen henkilö tulee syrjityksi usein erilaisuutensa vuoksi. Kehitysvammaisen henkilön elämässä syrjäytyminen merkitsee usein muun muassa ulkopuolisuutta erilaisista sosiaalisista ryhmistä, koulukiusaamista, ympäristön negatiivisista suhtautumisista, viranomaisten osoittelua sekä heikkoja työllistymismahdollisuuksia. Erilaisuus voi lyödä kehitysvammaiseen henkilöön leiman, joka vaikuttaa tämän elämänlaatuun monilla elämänalueilla. Kielteiset asenteet ja syrjintä voivat esimerkiksi heikentää kehitysvammaisen halukkuutta pyrkiä työelämään, osallistua harrastustoimintaan tai harjoitella itsenäistä elämää. (Eriksson 2008, 175–176.)

Syrjäytymistä aiheuttaa paitsi muut ihmiset asenteillaan ja käytöksellään, myös ympäröivä yhteiskunta. Yhteiskunnallista syrjintää on se, että vammainen tai kehitysvammainen henkilö ei pysty elämään oikeuksiensa tai oman tahtonsa mukaisesti yhteiskunnan rakenteiden ja toiminnan vuoksi. (Lampinen 2007, 198.) Syrjäytymistä pyritään ehkäisemään lisäämällä osallisuutta sekä omissa yhteisöissä että yhteiskunnallisella tasolla. Osallisuus ja sen myötä valtaistuminen tarkoittavat päätäntävallan ja vastuun siirtämistä vammaisille henkilöille itselleen. Kehitysvammaisille henkilölle tämä tarkoittaa mahdollisuutta vaikuttaa omaa elämää koskeviin päätöksiin esimerkiksi asumisen ja vapaa-ajan toimintojen suhteen. Parhaimmillaan osallisuus ja valtaistuminen ehkäisevät kehitysvammaisten henkilöiden syrjäytymistä ja lisäävät tunnetta oman elämän hallinnasta ja näin parantavat elämänlaatua. (Repo 2004a, 30–31.)

3 NUORUUS

3.1 Nuoruusiän kehitystehtävät

Nuoruusikä on siirtymäaikaa lapsuudesta aikuisuuteen. Ikävaihe ajoittuu noin 12–22 ikävuoden väliin. Nuoruus on voimakkaan kasvun ja kehityksen aikaa, johon kuuluu myös kriisejä ja haavoittuvuutta. Nuoruusiässä tapahtuvaa kehitystä määräävät neljä kokonaisuutta: fysiologiset muutokset ja kypsyminen, ajattelutaitojen kehitys, sosiaalisen kentän laajentuminen sekä sosiaalis-kulttuurisen ympäristön muutokset. Tässä ikävaiheessa nuoren olemukseen ja persoonallisuuteen ilmestyy aikuisen tunne-elämän, ajattelun ja käyttäytymisen piirteitä. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 124–126; Turunen 2005, 113.)

Kehityopsykologiassa ajatellaan, että jokaiseen ikävaiheeseen kuuluu kehitystehtäviä. Nämä tehtävät tulee käydä läpi ja ratkaista ennen seuraavaan ikävaiheeseen siirtymistä. Aalbergin ja Siimeksen (2010, 67) mukaan nuoruusiän suurin kehitystehtävä on itsenäisyyden saavuttaminen. Itsenäisyyden saavuttamiseksi nuoren tulee käydä läpi kolme muuta ikäkauteen kuuluvaa kehitystehtävää: vanhemmista irrottautuminen, ruumiinkuvan, seksuaalisuuden ja seksuaalisen identiteetin jäsentäminen sekä ikätovereiden apuun turvautuminen. Kehitystehtävien onnistunut läpi käyminen vaikuttaa nuoren hyvinvointiin ja luo pohjaa tulevaisuuden myönteiselle kehitykselle (Nurmi ym. 2005, 131).

Varhaisnuoruudessa, 12–14-vuotiaana, alkaa puberteetti eli murrosikä, joka on näkyvimpiä nuoruusiässä tapahtuvia muutoksia. Murrosiän alkamisen ajankohta vaihtelee yksilöllisesti ja sen etenemiseen sisältyy monia rinnakkaisia biologisia ilmiöitä. Puberteetin fysiologinen päätepiste on sukukypsytyden saavuttaminen, joka merkitsee monenlaisia muutoksia kehon elintoiminnoissa ja ulkomuodossa. Tytöt saavuttavat puberteetin yleensä aikaisemmin kuin pojat. (Nurmi ym. 2006, 126–127; Turunen 2005, 114–116.)

Puberteetti ja sen mukanaan tuomat fyysiset ja psykologiset muutokset voivat aiheuttaa levottomuutta, kiihtymystä ja hämmennystä. Oman kehon muuttuminen herättää nuoressa monenlaisia tunteita ja kysymyksiä. Erityisen alttiita negatiivisille tunteille ovat nuoret, jotka kehittyvät ikäryhmään nähden aikaisin tai myöhään. (Nurmi ym. 2006,

127–128.) Varhaisnuoruudessa nuori joutuu kohtaamaan itsessään tapahtuvan muutoksen ja elämään ristiriitojen keskellä. Varhaisnuori haluaisi harjoitella vanhemmista irrottautumista ja itsenäistymistä. (Aalberg & Siimes 2010, 68–69.)

Varhaisnuoruudessa myös ajattelu kehittyy ja tunteiden kirjo kasvaa. Ajattelu ja tunteet eriytyvät toisistaan ja nuori oppii tunnistamaan ja sanoittamaan omia tunteitaan (Turunen 2005, 114). Nuoruusiässä ajattelu muuttuu abstraktimmaksi kuin aikaisemmin. Nuori oppii ajattelemaan aikaisempaa yleisemmällä tasolla ja suuntaamaan ajatuksia myös tulevaisuuteen. (Nurmi ym. 2006, 128–129.)

Keskinuoruudessa, 15–17-vuotiaana, nuoren persoonallisuus alkaa selkiytyä hänen samaistuessaan ikätovereihinsa. Sopeutuminen kehon muutoksiin on käynnissä ja seksuaalisuus ja seksuaalinen identiteetti kehittyvät ja jäsentyvät. Nuori harjoittelee ja kokeilee vanhemmista irrottautumista. (Aalberg & Siimes 2010, 69–70.) Kun nuori kasvaa ja kypsyy kohti aikuisuutta, hän saa uusia oikeuksia. Samalla kuitenkin ympäröivästä maailmasta tulevat odotukset ja vaatimukset kasvavat, mikä saattaa aiheuttaa nuorelle stressiä ja huolta. (Mänty 2000, 16.)

Myöhäisnuoruudessa, 18–22-vuotiaana, nuori jäsentää aikaisempia kokemuksiaan ja muodostaa itsestään kuvan miehenä tai naisena. Tässä vaiheessa nuori irrottautuu vanhemmistaan ja löytää vanhempansa aikuisella tasolla. Nuori oppii ottamaan toiset huomioon ja tekemään kompromisseja. Myöhäisnuoruuden erillisiksi kehitystehtäviksi voidaan määritellä vastuun kantamisen sekä päätösten tekemisen esimerkiksi elinkumppanin, perheen perustamisen ja ammatin valinnan suhteen. (Nurmi ym. 2006, 131.)

Nuoruudessa ihminen käy läpi monia fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia. Nämä muutokset herättävät nuorella erilaisia tunteita, ihmetyksen aiheita ja kysymyksiä. Käsittelemättömät tunteet ja vastauksetta jääneet kysymykset saattavat vaikuttaa myöhempään kehitykseen ja tulevien kehitystehtävien ratkaisemiseen negatiivisesti. Fyysisten ominaisuuksien lisäksi nuoren kehitykseen vaikuttavat ympäristötekijät ja kulttuuri, jotka heijastuvat nuoren käyttäytymiseen. Murrosikä ja sen mukanaan tuomat muutokset sekä kehitystehtävien onnistunut ratkaisu luovat pohjan nuoren psyykkis-fyysis-sosiaaliselle kehitykselle.

3.2 Kehitysvammaisen nuori

Kehitysvamma tai muu synnynnäinen tai varhaislapsuudessa saatu vamma vaikuttaa elämänkaaren muotoutumiseen. Vammaisen henkilön elämänvaiheet kehittyvät eri tahtiin kuin ei-vammaisen henkilön. (Lampinen 2007, 148.) Kuitenkin kehitysvammaisen ihminen kasvaa ja kehittyy lapsesta nuoreksi ja nuoresta aikuiseksi samalla tavoin kuin ei-kehitysvammaisetkin. Myös kehitysvammaisen nuoren kehitystehtävät liittyvät vanhemmista irtautumiseen, vastuun kantamiseen ja oman identiteetin muodostamiseen. (Repo 2004b, 396.)

Kehitysvammaisen nuoren psykologinen kehitys on usein hajanaista ja hitaampaa kuin muilla nuorilla. Näin ollen aikuistuminen tapahtuu myöhemmin kuin tavallisesti. Suomen lain mukaan 18-vuotias on aikuinen. Psykologinen kehittyminen aikuiseksi on kuitenkin aina yksilöllistä. Yleensä aikuisuuteen mielletään kuuluvaksi itsenäinen asuminen, taloudellinen riippumattomuus sekä perheen perustaminen. Nämä asiat eivät kuitenkin ole itsestään selviä kehitysvammaiselle nuorelle. (Lampinen 2007, 148–149.)

Vammaisen nuoren kasvuun ja kehittymiseen vaikuttaa merkittävästi vanhempien ja muiden läheisten suhtautuminen. Itsenäistymisen harjoittelu voi olla hyvin vaikeaa, jos nuori on joutunut turvautumaan vanhempiensa huolenpitoon tai vanhemmat ovat tottuneet ylisuojelemaan kehitysvammaista lastaan. Kehitysvammaisen nuoren kehitystä saattavat vaikeuttaa ristiriitatilanteet, joissa vastakkain ovat toisaalta tarve irtautua vanhemmista ja toisaalta riippuvuus vanhempien huolenpidosta. Murrosiässä sekä kehitysvammaisen nuoren että hänen lähipiirinsä olisi tärkeä luottaa nuoren kykyihin ja uskaltautua irtautumaan liiallisesta riippuvuudesta. On tärkeää, että kehitysvammaisen henkilön lähipiiri hyväksyy ja tunnustaa hänen kasvunsa lapsesta nuoreksi ja nuoresta aikuiseksi ja arvostaa henkilön omia valintoja sekä tukee, rohkaisee ja innostaa itsenäiseen toimintaan. (Repo 2004b, 396; Lampinen 2007, 67, 148–149, 151.)

Kyetäkseen ratkaisemaan nuoruusiän kehitystehtävät positiivisesti kehitysvammaisen nuori tarvitsee perheen ulkopuolisia kontakteja. Ulkopuolisten kontaktien kautta vammaisen nuori voi oppia niitä elämän taitoja, joita ei-vammaiset oppivat huomaamattaan. On tärkeää, että kehitysvammaiselle nuorelle annetaan mahdollisuus tehdä itsenäisiä ratkaisuja ja näin myös mahdollisuus oppia asioita yrityksen ja erehdyksen kautta. Nuori

ruusikään kuuluu keskeisesti tarve kuulua joukkoon ja olla kuten muutkin. Kehitysvammaisille on tärkeää saada olla tekemisissä sekä vammaisten että ei-vammaisten ikätovereiden kanssa. Ikätovereidensa kanssa kehitysvammainen nuori voi kokea kuuluvansa joukkoon. Myös ystävien kanssa yhdessä tekeminen ja asioiden jakaminen kuuluu kehitysvammaisen nuoren elämään. (Repo 2004b, 398–399; Lampinen 2007, 149.)

Aikuisuutta lähestyvän kehitysvammaisen nuoren tukijoita ovat ne lähikasvattajat, jotka toimivat kehitysvammaisen elin- ja toimintaympäristöissä. Näitä henkilöitä ovat perheenjäsenten lisäksi esimerkiksi opettajat, avustajat, terapeutit, seurakunnan työntekijät ja harrastusten ohjaajat. Kaikki nämä henkilöt ovat avainasemassa opettamassa kehitysvammaiselle nuorelle jokapäiväisessä elämässä tarvittavia taitoja. Aikuistuvan ja itenäistyvän kehitysvammaisen kanssa on tärkeää harjoitella muun muassa asioiden hoitamista kotona ja kodin ulkopuolella, sosiaalista vuorovaikutusta, yhdessä asumista ja toimimista, toisen huomioimista, vastuun kantamista, itsestä huolehtimista, työhön liittyviä taitoja sekä vapaa-ajan viettämisen taitoja. (Matero 2004, 196.)

Nuoruuden kehitystehtäviin kuuluu oman identiteetin muodostaminen aikuistuvana naisena tai miehenä. Itsearvostus on keskeinen tekijä oman identiteetin muotoutumisessa. Murrosiässä tapahtuvat fyysiset ja psyykkiset muutokset voivat horjuttaa nuoren minäkuvaa, jolloin hyvien puolien löytäminen itsestä voi olla erityisen vaikeaa. Kehitysvammaiselle nuorelle murrosikä saattaa aiheuttaa erityisen voimakkaan kokemuksen omasta erilaisuudesta. Tämä voi näkyä huonommuudentunteina sekä eristäytymisenä ikätovereista. Nuoren kasvaessa ja ymmärryksen kehittyessä myös tietoisuus omasta vammasta lisääntyy. Realistinen käsitys omista vahvuuksista ja heikkouksista mahdollistaa terveen itsetunnon muodostumisen. (Repo 2004b, 398–399.) Nuoren itsetuntoa vahvistavat myös onnistumisen kokemukset. Opeteltavia taitoja on hyvä harjoitella mahdollisimman luonnollisissa ja erilaisissa ympäristöissä. Positiivisen palautteen antaminen heti onnistuneen suorituksen jälkeen on tärkeää. (Matero 2004, 177.)

Terve itsetunto ja minäkuva rakentuvat myös seksuaalisuuden hyväksymisestä. Nuoren, erityisesti kehitysvammaisen nuoren, seksuaalisuus on hyvin haavoittuva alue. Muutokset omassa kehossa ja mielessä aiheuttavat helposti hämmennystä ja pelkoa omasta riittämättömyydestä. On tärkeää, että nuori saa keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ja asianmukaisia vastauksia kysymyksiinsä. Nuoren on tärkeää tietää, että hän saa

itse päättää omasta seksuaalisuudestaan ja siihen liittyvistä tarpeista. (Repo 2004b, 398; Lampinen 2007, 154–158.) Kehitysvammaisen nuoren seksuaalisuus saattaa aiheuttaa hämmennystä myös muissa ihmisissä. Vanhempien voi olla vaikea hyväksyä oman lapsen aikuistumista ja tunnustaa murrosiän mukanaan tuomia muutoksia. Kehitysvammaisen nuoren psykologisen kehityksen kannalta on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että nuoren identiteettiä tuetaan ja hänen seksuaalisuutensa hyväksytään. (Repo 2004b, 398.)

Nuoruusiässä kehitysvammainen ihminen käy läpi monenlaisia fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia, jotka saattavat tuottaa myös vastoinkäymisiä. Eri asioista keskustellen nuorelle voidaan antaa valmiuksia vastoinkäymisten kohtaamiseen. Nämä valmiudet voivat olla sekä käytännön neuvoja että keskusteluja elämän realiteeteista. Kehitysvammaisen nuoren hyvää elämänlaatua ja -hallintaa tukevat muun muassa itsearvostus, uskallus ja luottamus omaan selviytymiseen, vertaistuki sekä tiedon ja kokemusten jakaminen. (Repo 2004b, 399; Lampinen 2007, 153.) Sopivan kokoiset vaatimukset ja epäonnistumisten salliminen edistävät vammaisen nuoren kehitystä ja itsenäistymistä. Liiallinen auttaminen, suojeleminen ja puolesta tekeminen taas aiheuttavat passiivisuutta. Positiivisen kehityksen ja vastoinkäymisten kohtaamisen kannalta on myös tärkeää, että nuorelle annetaan lupa haaveilla ja unelmoida. Epärealistisetkin haaveet kuuluvat ikäkautteen ja auttavat kohtaamaan elämän vastoinkäymisiä. (Repo 2004b, 399.)

Kehitysvammaisen nuoren elämään liittyy samanlaisia asioita kuin muillakin nuorilla. Myös kehitysvammainen nuori kapinoo, haaveilee, irtaantuu vanhemmista, ystäväystyy, rakastuu, erehtyy ja oppii uusia taitoja. Lisäksi kehitysvammainen nuori joutuu kohtaamaan oman vammansa ja tiedostamaan omien taitojensa rajallisuuden. Tämä saattaa aiheuttaa masennusta ja turhautumista. (Lampinen 2007, 152–153.) Sekä kehitysvammaisen nuoren että hänen läheistensä onkin ensiarvoisen tärkeää ymmärtää, että itsenäinen elämä ei ole vain fyysistä omatoimisuutta. Itsenäiseen elämään kuuluu ennen kaikkea omin ratkaisujen ja valintojen tekeminen sekä vastuun kantaminen omasta elämästä. (Repo 2004b, 399.)

4 RYHMÄTOIMINTA

4.1 Toimiva ryhmä

Ryhmällä tarkoitetaan tiettyä, rajattua ihmisten joukkoa. Se voi olla koossa joko ryhmätoiminnan toteuttamista varten tai se voi olla olemassa jostakin muusta, luonnollisesta syystä. Sosiaalipsykologiassa ryhmän määritellään olevan organisoitunut eli tietoinen itsestään, rajoistaan ja tarkoituksestaan, vuorovaikutteisesti toimiva, keskinäisesti riippuva, yhteiseen tavoitteeseen ja ryhmän jäsenten omiin tavoitteisiin suuntautunut sekä johdettu tai ohjattu. (Kivelä & Lempinen 2010, 28.)

Mikään ohjatusti muodostettu ryhmä ei luonnostaan ole toimiva, turvallinen tai täytä edellä kuvattua ryhmän määritelmää. Jotta ryhmästä voi tulla toimiva ja turvallinen, tarvitaan ryhmäytymistä. Ryhmäytymiseksi kutsutaan niitä prosesseja, joiden kautta satunnaisesta ihmisjoukosta muodostuu yhteisen päämäärän omaava ryhmä. (Kivelä & Lempinen 2010, 28.) Tietoisella ja tavoitteellisella ryhmäyttämällä pyritään lisäämään ryhmän turvallisuutta sekä ryhmän jäsenten välistä toimintakykyä ja kiinteyttä eli koheesiota (Aalto 2000, 69; Kivelä & Lempinen 2010, 28). Ryhmädynamiikka on ryhmän sisäistä voimaa, joka näkyy erilaisina suhteina ja rakenteina esimerkiksi ryhmän viestinnässä. Toimivan ryhmädynamiikan omaavassa ryhmässä on tilaa vastarinnalle, ristiriidoille sekä palautteen antamisella ja vastaanottamiselle. (Kivelä & Lempinen 2010, 29–30, 37–40.)

Ryhmätoimintaan vaikuttaa keskeisesti monet seikat, jotka on hyvä huomioida ja ryhmää muodostettaessa ja toimintaa suunniteltaessa. Ensimmäinen vaikuttava tekijä on ryhmän lähtökohdat: millä perusteella ryhmän jäsenet ovat valikoituneet, onko ryhmään kuuluminen vapaaehtoista ja millaiseen tarpeeseen ryhmä pyrkii vastaamaan. Toisena ryhmän toimintaan vaikuttavat käytännön kysymykset: kuinka suuri ryhmä on, mikä on ryhmän ikä- tai sukupuolijakauma, onko ryhmä avoin vai suljettu tai kuinka kauan ryhmä toimii. Nämä tekijät vaikuttavat sekä ryhmän toimintaan että sen dynamiikkaan. (Kivelä & Lempinen 2010, 31–32.)

Ryhmän teoriaan kuuluu olennaisesti myös ryhmän kehitysvaiheet. Jokaiselle vaiheelle on ominaista tietynlainen toiminta ja tietyt piirteet. Jokaisen ryhmän kehittyminen on kuitenkin yksilöllinen prosessi, joka ei tapahdu täsmällisen järjestelmän mukaan. Ryhmän muotoutumisen vaiheessa ryhmä aloittaa toimintansa ja sen jäsenet ovat jonkin verran vieraita toisilleen. Tähän vaiheeseen kuuluu epävarmuutta, tunnustelua ja tutustumista. Muotoutumista seuraa kuohunnan ja vastustuksen vaihe, jolle ominaista on turvallisuuden ja yhteyden tunteiden varovainen kokeileminen. Tässä vaiheessa ryhmän jäsenet rohkaistuvat kysymään, kyseenalaistamaan ja testaamaan niin toisiaan kuin ryhmänohjaajaakin. Myös alaryhmiä ja klikkejä saattaa tässä vaiheessa muodostua ja niiden väliset jännitteet ovat tavallisia. (Kivelä & Lempinen 2010, 33–35.)

Yhteisyyden ja normien luomisen vaiheessa ryhmä etenee kohti yhteisöllisyyttä ja yhteistä kokemusmaailmaa. Vastakkainasetteluiden sekä ongelmien ratkaisemisen kautta ryhmään vakiintuu yhteisiä pelisääntöjä ja toimintamalleja. Työskentelyn ja tavoitteiden toteuttamisen vaiheessa taas ryhmä oivaltaa tarkoituksensa ja työskentelee yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Tässä vaiheessa ryhmässä on yleensä tilaa myös yksilöllisyydelle, erilaisuudelle sekä ristiriidoille. Ryhmän kehitysvaiheista viimeinen on lopettamisen ja eron vaihe, jossa ryhmä lopettaa toimintansa tai hajoaa. Tässä vaiheessa ryhmän jäsenet saattavat tuntea surua, ahdistusta ja haikeutta, mikä voi näkyä esimerkiksi kyllästymisenä. Ryhmän lopettamista saattavat helpottaa erilaiset muodollisuudet, seremoniat tai rituaalit. (Kivelä & Lempinen 2010, 35.)

Yksi ryhmätoiminnan keskeisistä tekijöistä on ryhmäturvallisuus. Turvallisessa ryhmässä ryhmän jäsenet voivat kokea hyväksyntää, välittämistä ja arvostusta. Se tukee ryhmän jäsenten itsetuntoa ja nostaa esiin vahvuuksia. Turvallisessa ryhmässä on tilaa myös erilaisuudelle, heikkouksille sekä kipeille asioille. Turvallinen ryhmä pitää myös huolta itsestään ja sen jäsenet toinen toisistaan. Turvattoman ryhmän peruselementteihin taas kuuluu pelko. Pelko vaikuttaa ryhmän jäseniin negatiivisesti ja rajoittaa uskallusta toimia ryhmässä. Turvattomuus saattaa näkyä esimerkiksi siten, että ryhmän jäsenet eivät uskalla ilmaista itseään ja tunteitaan tai näyttää vahvuuksiaan rehellisesti. Turvattoman ryhmän jäsenillä voi olla vaikeuksia välittää toisistaan. Toimiva ryhmä ja hyvä ryhmäturvallisuus parhaimmillaan tukevat yksilön sisäistä turvallisuutta sekä vahvistavat itsetuntoa. Erityisesti elämäntaitojen parantamiseen pyrkivissä ryhmässä toimiva ryhmä ja sen turvallisuus ovat merkittäviä tekijöitä. (Aalto 2000, 17, 22–24.)

4.2 Tavoitteellinen ryhmätoiminta

Ryhmätoimintaa säätelee aina ryhmän tarkoitus. Tarkoitus kertoo, miksi jokin tietty ryhmä on olemassa. Tarkoitus viittaa laajemmin ryhmän olemassaoloon ja lähtökohtiin, kun taas tavoite ja perustehtävä liittyvät ryhmässä toteutettavaan toimintaan. Tavoitteellisen ryhmätoiminnan edellytyksenä ovat tarkoituksenmukaiset säännöt, tavat, kokoonpano ja tehtävät. Tarkoituksenmukainen toiminta tähtää aina tavoitteiden toteutumiseen. Ryhmädynaamisiin tekijöihin liittyvä ryhmän perustehtävä sisältää usein toimintaan ja tehtäviin liittyviä osatavoitteita. Tavoitteellisen ryhmätoiminnan rakenne on hierarkkinen: ryhmän yksi tai muutama päätavoite pyritään saavuttamaan useilla toimintaan ja tehtäviin liitetyillä osatavoitteilla. (Niemistö 2004, 34–35.)

Toimivassa ryhmässä kaikki ryhmän jäsenet tiedostavat ryhmän tarkoituksen ja tavoitteet (Kaukkila & Lehtonen 2007, 13). Tietoisuus yhteisestä päämäärästä sitouttaa ryhmän jäseniä toimimaan sekä lisää heidän motivaatiotaan. Tavoitetietoisuus saattaa myös helpottaa ryhmän jäsenten keskinäistä toimintaa ja työnjakoa. Ohjattuun ryhmätoimintaan liittyy yleensä kahdenlaisia tavoitteita, joista osa saattaa olla tietoisia ja osa tiedostamattomia. Asiatavoitteet määrittelee ryhmän tarkoitus. Näiden tavoitteiden mukainen työskentely ja saavuttaminen riippuvat usein ryhmän kiinteydestä ja työskentelymenetelmistä. Tunnetavoitteet taas liittyvät pyrkimykseen saavuttaa toimiva ryhmädynamiikka ja -turvallisuus sekä säilyä olemassa. (Niemistö 2004, 35, 37.) Ryhmätoiminnan tavoitteiden muotoutumiseen vaikuttavat ryhmän taustaorganisaation toimintakulttuuri, arvot ja eettiset periaatteet. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 15.)

Ohjatun ryhmätoiminnan tavoitteena on usein oppiminen. Keskeistä on sekä toiminta että siitä oppiminen sekä ryhmässä oleminen ja siitä oppiminen. Parhaimmillaan ryhmätoiminta tarjoaa yksittäiselle ryhmän jäsenelle merkittävän oppimisympäristön. Ryhmässä opitaan yhteistyötä sekä vuorovaikutustaitoja ja se voi tarjota uusia näkökulmia, vertaistukea ja yhteisiä kokemuksia. Ryhmätoiminnassa ja -toiminnasta oppiminen edellyttää kuitenkin myös reflektiota. Jokaisella ryhmän jäsenellä on toiminnasta omalaisiaan näkemyksiä, kokemuksia ja elämyksiä. Näiden havaintojen jakaminen ja toisten kokemuksiin peilaaminen edistää sekä ryhmäturvallisuutta että oppimista. Kokemusten ja havaintojen reflektointi eli mieleen palauttaminen, arviointi, käsitteellistäminen ja tulkinta auttavat ryhmän jäseniä tarkastelemaan omaa toimintaansa ja sen vaikutuksia.

(Kivelä & Lempinen 2010, 28–30.) Ryhmän korkea turvallisuusaste edesauttaa ryhmässä oppimista ja yhteisten tavoitteiden saavuttamista (Aalto 2000, 28).

4.3 Ryhmän ohjaaminen

Ohjatussa ryhmätoiminnassa ryhmä ja sen jäsenet ovat aina keskiössä. Kuitenkin myös ryhmänohjaajalla on keskeinen rooli, mutta hänen merkityksensä muotoutuu ryhmän kautta. Ohjaaja on olemassa ryhmän toimintaa ja sen jäseniä varten. On tärkeää, että ryhmä vastaa ryhmän jäsenten, ei ohjaajan, tarpeisiin. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaja on ryhmän aikuinen jäsen, jolla on aikuisen vastuu ja ammattimainen ote ryhmän ohjaamiseen. (Kivelä & Lempinen 2010, 42.) Ryhmänohjaajan keskeinen tehtävä on auttaa ryhmää toimimaan perustehtävän ja tavoitteiden mukaisesti (Niemi 2004, 67). Ryhmänohjaajan tehtäviin kuuluvat myös ajan antaminen tutustumiseen, luottamuksen ja turvallisuudentunteen herättäminen, harjoitusten ohjaaminen, epävarmuuden hyväksyminen sekä pulmatilanteiden käsitteleminen (Kaukkila & Lehtonen 2007, 63–71).

Ryhmän ohjaamisessa keskeistä on sitoutuminen. Ryhmälle on hyväksi, jos ohjaaja pysyy samana koko ajan. Pysyvyys luo turvallisuutta ja luottamusta ryhmän jäsenten ja ohjaajan välille. Tämä edesauttaa tavoitteellista työskentelyä. Sitoutuminen tarkoittaa myös valmiuksia ja tahtoa antaa omaa osaamista ryhmän käyttöön. Sitoutunut ryhmänohjaaja ei pakene työläitä tai vaikeita tilanteita vaan on valmis työskentelemään ryhmän kanssa kaikenlaisissa tilanteissa. Ohjaajan sitoutumista ja jaksamista edistävät esimerkiksi ajan ja tilan varaaminen työn reflektoinnille, työnohjaus, kouluttautuminen, asiantuntijoiden konsultaatio sekä kannustimet. (Kivelä & Lempinen 2010, 42.)

Sekä oman jaksamisensa että ryhmän toiminnan kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että ryhmänohjaaja tunnistaa ja hyväksyy oman rajallisuutensa. Ryhmän ohjaamisessa ei kannata edellyttää tai vaatia itseltään mahdottomia. Ryhmänohjaaja toimii eräänlaisena oppaana ja saattajana, joka tukee ryhmän jäseniä ja mahdollistaa heille erilaisia kokemuksia. Ohjaajan roolit voivat muuttua ryhmän kuluessa. Ryhmänohjaajan on tärkeä reagoida ryhmässä tapahtuviin muutoksiin ja olla valmis muuttamaan ohjaustyyliä ja roolia. (Kivelä & Lempinen 2010, 43; Kaukkila & Lehtonen 2007, 63–64.)

5 KEHITYSVAMMAISET SEURAKUNNASSA

5.1 Kirkon työ kehitysvammaisten parissa

Evankelis-luterilainen kirkko on ollut monin tavoin mukana toteuttamassa ja kehittämässä kehitysvammaistyötä Suomessa. Kirkon tekemä kehitysvammaistyö on saanut alkunsa diakonissalaitoksissa, joissa toiminta on aluksi keskittynyt lähinnä hoitoon ja hoivaan. Kun yhteiskunnallinen erityishuolto alkoi kehittyä, kirkko on voinut kehitysvammaistyössään keskittyä enemmän uskontokasvatukseen ja sielunhoitoon. (Kaski ym. 2009, 324; Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.) Kehitysvammaistyö on lähtökohdaisesti kuulunut diakoniatyön piiriin, mutta yhä enenevässä määrin myös muut työalat, kuten lapsi-, nuoriso-, perhe ja aikuistyö järjestävät kehitysvammaisille suunnattua toimintaa (Jääskeläinen 2002, 200). Kirkon kehitysvammaistyön tavoitteena on tukea kehitysvammaisia henkilöitä niin, että heidän olisi helpompi osallistua seurakuntien toimintaan. Tarkoituksena on tarjota kehitysvammaisille mahdollisuuksia saada kristillistä kasvatusta ja kokea elävää seurakuntayhteyttä. (Kaski ym. 2009, 324; Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Kirkon kehitysvammaistyö perustuu kristilliseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihminen on luotu Jumalan kuvaksi. Kristilliseen perusajatuksen kuuluu, että ihmistä pidetään arvokkaana jo olemassaolonsa tähden, eikä teoilla, asemalla tai ominaisuuksilla ole merkitystä. Kirkon kehitysvammaistyössä lähtökohtana on ihmisyyden ja erilaisuuden kunnioittaminen. Kehitysvammaisten henkilöiden erityispiirteet ja -tarpeet huomioimalla seurakunnat pyrkivät toimimaan niin, että kirkko voisi olla aidosti avoinna kaikille ja kaikenlaisille ihmisille. (Kaski ym. 2009, 324; Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.) Päästäkseen lähemmäksi tämän tavoitteen toteutumista Suomen evankelis-luterilainen kirkko on laatinut vammaispoliittisen ohjelman, joka linjaa seurakuntien vammaistyötä kansallisella tasolla (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2003).

Seurakunnissa kehitysvammaistyötä tehdään yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden ja heidän läheistensä kanssa. Seurakunnissa kehitysvammaistyö on yleensä liitetty osaksi muuta seurakuntatyötä, jolloin toiminta kuuluu jonkun viranhaltijan vastuualueeseen. Useissa seurakunnissa työtä tekevät diakonit, mutta myös esimerkiksi papit ja nuoriso-

työnohjaajat voivat olla mukana toteuttamassa kehitysvammaisten toimintaa. Työssä korostetaan myös moniammatillista yhteistyötä eri viranomaisten sekä kehitysvamma-alan järjestöjen kanssa. Tällä pyritään parantamaan kehitysvammaisten omaehtoista selviytymistä ja elinolosuhteita. (Kaski ym. 2009, 324; Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Seurakuntien järjestämään kehitysvammaistyöhön kuuluu muun muassa leirejä, retkiä, ryhmiä, virkistystoimintaa ja sielunhoitoa. Sekä lievästi että vaikeasti kehitysvammaisille järjestetään vuosittain myös erityisriippikouluja sekä leirimuotoisesti että päiväriippikouluina. Kirkon kehitysvammaistyössä pyritään kohtaamaan eri-ikäisiä kehitysvammaisia ja heidän perheitään ja tarjoamaan toimintaa eri elämänvaiheissa oleville. Kuten ei-kehitysvammaisiakin ihmisiä, kirkko kohtaa kehitysvammaisia ja heidän läheisiään luontevasti esimerkiksi kasteessa, konfirmaatiossa, avioliiton solmimisessa ja hautaan siunaamisessa. Kehitysvammaisille on myös oma kirkkopyhä. (Kaski ym. 2009, 324; Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

5.2 Kehitysvammaisten kokema hengellisyys ja yhteys

Ihminen on fyysisistä, psyykkisistä, sosiaalisista ominaisuuksista muodostuva kokonaisuus. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan myös hengellisyys on erottamaton osa ihmisyyttä. Hengellisyyden voidaan ajatella olevan uskon konkreettista harjoittamista. Kristinuskossa siihen kuuluvat esimerkiksi ehtoollisen vietto, rukous, seurakuntayhteys ja Raamatun sana. Myös laulaminen ja musiikki, hiljaisuuden viljely ja mietiskely ovat osa hengellisyyttä. Ihmisillä on erilaisia hengellisiä tarpeita, joihin uskonto ja sen harjoittaminen pyrkivät vastaamaan. Hengelliset tarpeet voidaan jakaa neljään ryhmään: tarve tulla sovitetuksi itsensä, läheisten ja Jumalan kanssa, tarve suojautua kaiken uhatessa hajota ja tuhoutua, tarve löytää elämän eheys sekä kiitollisuuden ja täyttymyksen saavuttaminen. (Aalto & Hanhiova 2009, 10–13.)

Hengellisyys ja uskonnon harjoittaminen voivat kuulua myös kehitysvammaisen henkilön elämään. Ihmisen hengellinen kasvu tai hengelliset kokemukset eivät ole riippuvaisia psykologisesta kehityksestä tai älyllisistä ominaisuuksista. Kehitysvammaisten kokema hengellisyys saattaa ilmentyä monin eri tavoin riippuen henkilön yksilöllisistä

ominaisuuksista tai kyvyistä. (Conner 2010, 333.) Uskonnon harjoittamiseen liittyvä kokemus pyhyydestä ja yhteisöllisyydestä saattaa rikastuttaa kehitysvammaisen ihmisen elämää, herättää monenlaisia tunteita ja antaa voimavaroja vastoinkäymisten kohtaamiseen (Kaski ym. 2012, 302). Erilaisissa hengellisissä tilaisuuksissa kehitysvammaiset voivat kokea tulevansa hoidetuksi ja kohtaavansa pyhän (Conner 2010, 333–334; Sutinen 2006, 47).

Hengellisyyteen ja uskonnon harjoittamiseen liittyy olennaisesti yhteisöllisyys. Tunne yhteenkuuluvuudesta ei riipu ihmisen älyllisistä tai tunne-elämän kyvyistä eikä psykologisesta kehityksestä. Connerin (2010, 334) mukaan paras tapa tukea kehitysvammaisten nuorten hengellisyyttä, on toteuttaa ja harjoittaa uskonnollisuutta yhdessä. Uskonnon harjoittamisella yhdessä kehitysvammaisten kanssa voidaan mahdollistaa kokemus yhteisöllisyydestä sekä hengellisesti hoidetuksi tulemisesta paitsi kehitysvammaisille myös ei-kehitysvammaisille ihmisille.

Hengellisen kokemuksen mahdollistamiseen kuuluvat myös kuuntelu, keskustelu ja sielunhoito (Kaski ym. 2012, 210). Erityisen tärkeää on antaa kehitysvammaisille tilaa ja mahdollisuus peilata hengellisiä kokemuksiaan omien kykyjensä mukaan (Conner 2010, 333–334.) Uskonnon harjoittamisen ja hengellisten tarpeiden toteuttamisen lähtökohtina ovat aina yksilön omat toiveet ja kokemukset. On tärkeää, että kehitysvammaisten uskonnollisuuteen liittyy aina täydellinen valinnanvapaus. (Kaski ym. 2012, 210.) Alentuneen ymmärryskykynsä vuoksi kehitysvammaisen ihminen tarvitsee suojelua myös uskonelämänsä alueella. Sutisen (2006, 49) mukaan on hyvä, että synty ja synnintunnustus ovat jumalanpalveluksessa esillä, mutta kehitysvammaisten kanssa keskeistä on painottaa iloa, yhteyttä, rakkautta, hyvää oloa ja Jumalan huolenpitoa.

6 TYÖN TAVOITTEET

Opinnäytetyöni tavoitteena on:

- kehittää kehitysvammaisten nuorten ryhmätoimintaa entistä tavoitteellisemmaksi
- tukea nuorten itsenäistymistä, kasvua, kehitystä ja identiteetin muotoutumista
- tarjota nuorille mahdollisuus kokea Jumalan läsnäoloa ja seurakuntayhteyttä
- ehkäistä kehitysvammaisten nuorten syrjäytymistä

Opinnäytetyöhöni liittyy läheisesti useamman eri tason tavoitteita. Ylimpänä ovat opinnäytetyöni lähtökohtana toimivan Korsi-projektin tavoitteet. Olarin ja Leppävaaran seurakuntien sekä yhteisen seurakuntatyön kehitysvammaistyön hankeanomuksessa (liite 1) projektin tavoitteiksi on määritelty kehitysvammaisten nuorten ja heidän perheidensä syrjäytymisen ehkäisy sekä mahdollisuuksien tarjoaminen osallisuuteen ja yhteyteen. Nämä tavoitteet ohjaavat myös opinnäytetyöni suunnittelua ja toteutumista.

Opinnäytetyöni keskeinen tavoite liittyy toiminnan kehittämiseen. Aikaisemmin kehitysvammaisten nuorten pienryhmätoiminta Olarin seurakunnassa on ollut lähinnä kerhomuotoista mukavaa puuhastelua, yhdessäoloa, leikkiä ja laulua. Tavoitteenani on kehittää toimintaa entistä tavoitteellisemmaksi ja vastaamaan lähtökohtana toimivan projektin tavoitteita. Tämä tarkoittaa sitä, että pyrin kehittämään ryhmän sisällöllistä toimintaa niin, että jokaisella ryhmäkerralla on selkeästi määritellyt tavoitteet ja ryhmätoiminta tukee näiden sekä taustaorganisaation asettamien tavoitteiden toteutumista.

Työn muut tavoitteet liittyvät suunnittelemini ryhmäkertojen teemaan ja sisältöihin. Ryhmien tarkoituksena on tukea kehitysvammaisten nuorten kasvua ja kehitystä, oman identiteetin muotoutumista sekä itsenäistymistä. Tavoitteena on myös tuoda esille kristillinen näkökulma käsiteltäviin aiheisiin ja tarjota nuorille mahdollisuus kokea Jumalan läsnäoloa ja seurakuntayhteyttä. Pienryhmätoiminnan tavoitteena on myös ehkäistä kehitysvammaisten nuorten syrjäytymistä ja tämä on myös opinnäytetyön yksi tavoite.

7 TYÖELÄMÄTAHO JA YHTEISTYÖ

7.1 Olarin seurakunnan nuorisotyö

Olarin seurakunta on yksi Espoon seurakuntayhtymän kuudesta seurakunnasta. Seurakunnassa on noin 28 000 jäsentä. Olarin seurakunnan tavoitteena on olla merkittävä uskoa ja elämänluottamusta vahvistava jumalanpalvelusyhteisö, joka on läsnä seurakuntalaisten ja alueen muiden asukkaiden arjessa ja juhlassa. Olarin seurakunta määrittelee perustehtäväkseen tukea jäsentensä ja alueensa muiden ihmisten turvautumista rakastavaan kolmiyhteiseen Jumalaan ja auttaa heitä jäsentämään tätä uskoa elämää kantavaksi voimaksi, joka ohjaa rakkauteen ja vastuuseen. Seurakunnan toiminta jakautuu kolmeen sektoriin: julistukseen, kasvatukseen ja palveluun. Näiden sektorien kautta pyritään tukemaan ja toteuttamaan perustehtävää eri näkökulmista. Toimintaa ohjaavat keskeiset arvot ovat rakkaus, rohkeus ja pyhyys. (Olarin seurakunta i.a.)

Kristillinen kasvatusta ja nuorisotyö sen osana ovat keskeinen osa Olarin seurakunnan toimintaa. Olarin seurakunnan nuorisotyöhön kuuluu alakoululaisten parissa tehtävä tyttöjen ja poikien työ, rippikoulun jälkeinen nuorisotyö sekä erityisnuorisotyö. Kasvatuksen tiimiin kuuluu yhdeksän vakinaista työntekijää, joista kaksi on pappeja. Nuorisotyön toimintaan kuuluu monipuolisesti muun muassa kerhoja, ryhmiä, leirejä, retkiä, isoskoulutusta, kouluyhteistyötä, avointen ovien -toimintaa sekä nuorten iltoja. Nuorten toiminnan keskeinen toimintaympäristö on seurakunnan nuorten tila Kulma, joka sijaitsee Olarissa Kuitinmäen ostarilla. Nuorisotyön toimintaympäristöjä ovat myös kirkko ja kappelit sekä paikat, joissa nuoret liikkuvat; koulut, kadut, kauppakeskukset ja internet. (Olarin seurakunta 2011.)

7.2 Omaryhmä

Omaryhmä on Olarin seurakunnan kehitysvammaisille nuorille tarkoitettu ryhmä. Ryhmä sai alkunsa vuonna 2010 seurakunnassa järjestetyn pienryhmärippikoulun jälkeen. Rippikoulun jälkeen leirille osallistuneille nuorille järjestettiin muutamia tapaamisia Kulmassa, joissa muisteltiin yhteistä leiriä, tavattiin kavereita, leikittiin ja pelailtiin. Tämän jälkeen nuorilta ja heidän perheiltään tuli toive, että tapaamiset voisivat jatkua

edelleen. Niinpä leirilläkin ollut seurakunnan erityisnuorisotyönohjaaja päätti perustaa kehitysvammaisille nuorille säännöllisesti kokoontuvan ryhmän. Siitä lähtien Omaryhmä on kokoontunut kevät- ja syyskaudella Kulmassa kerran kuukaudessa.

Omaryhmässä on edelleen nuoria, jotka ovat olleet mukana alusta asti. Matkan varrella ryhmää on mainostettu esimerkiksi kouluilla ja mukaan on saatu myös uusia nuoria. Ryhmässä on ollut vaihtelevasti mukana 8–15 nuorta, jotka ovat olleet iältään 14–20-vuotiaita. Ryhmää ohjaamassa on ollut yksi tai kaksi seurakunnan työntekijää sekä työntekijöiden määrästä riippuen yksi tai kaksi avustajaa sekä apuna muutama isonen. Vuonna 2012 ryhmä jaettiin niin, että Omaryhmässä Olarissa jatkoivat 17 vuotta täyttäneet nuoret ja sitä nuoremmille perustettiin uusi ryhmä Leppävaaran seurakuntaan.

Omaryhmän nuoret ovat pääsääntöisesti lievästi tai keskivaikeasti kehitysvammaisia. Kaikki nuoret liikkuvat itse kävellen ja ovat kykeneviä kommunikoimaan puhuen. Suurin osa nuorista osaa myös lukea ja kirjoittaa. Monissa toimissaan nuoret ovat hyvin itsenäisiä ja omatoimisia. Eniten he tarvitsevat tukea ja ohjausta sosiaalisten suhteiden luomiseen sekä kanssakäymiseen ikätovereidensa kanssa. Monet ryhmän nuorista kaipaavat myös rohkaisua itseilmaisuun.

7.3 Työn lähtökohdat ja prosessin eteneminen

Oma yhteistyöni Olarin seurakunnan kanssa alkoi vuonna 2010, kun olin mukana seurakunnan järjestämässä pienryhmäriippikoulussa avustajana. Tätä kautta päädyin toimimaan avustajana ja myöhemmin ohjaajana myös Omaryhmässä. Olen siis ollut mukana ryhmän toiminnassa alusta alkaen. Ryhmän aloittaessa toimintansa olin aloittanut myös omat opintoni. Myös ajatus opinnäytteen liittämisestä ryhmän toimintaan alkoi viritä melko varhaisessa vaiheessa.

Vuonna 2012 pohdimme Omaryhmän toimintaa yhdessä ryhmää ohjaavan erityisnuorisotyönohjaajan kanssa. Ryhmään oli tullut monia uusia nuoria. Tämä näkyi ryhmän toiminnassa siten, että työntekijöillä ei ollut riittävästi aikaa kohdata nuoria ja toiminnan laatu kärsi. Huomasimme, että jotkut nuorista vetäytyivät ryhmän sisällä ja kaipasivat selkeästi enemmän aikuisen tukea ja kannustusta. Syksyllä 2012 oli järjestetty myös

kehitysvammaisten nuorten leiri, josta nuoret olivat pitäneet hyvin paljon. Leirien järjestäminen on avustajakustannusten johdosta hyvin kallista, joten harmittelimme sitä, että kiristyneessä taloustilanteessa ei ollut mahdollista järjestää leirejä useammin.

Samaan aikaan käynnistyi Espoon seurakuntayhtymässä Korsi-projekti. Korsi-projektin tavoitteena on ehkäistä espoolaisten nuorten ja vanhusten syrjäytymistä. Yhteinen kirkkovaltuusto myönsi projektille määrärahan, jolla rahoitetaan seurakunnissa tehtävää syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa. (Espoon seurakuntayhtymä i.a.) Projektilta päätettiin hakea rahoitusta kehitysvammaisten nuorten toimintaan, jolla pystyttäisiin takaamaan ryhmän jatkuvuus sekä mahdollistamaan leirien järjestämisen kaksi kertaa vuodessa. Samalla päätettiin myös jakaa ryhmä kahtia ja perustaa toinen ryhmä Leppävaaran seurakuntaan. Korsi-projektin rahoituksella ryhmien toiminta ja leirien järjestäminen on taattu vuoteen 2014 asti.

Kun ryhmä jakautui, jatkettiin toiminnan ja sisällön pohtimista Olarissa. Keväällä 2012 sovittiin opinnäyteyhteistyöstä ja päätettiin, että otan vastuulleni kevätkauden 2013 ryhmäkertojen sisällöt. Yhdessä sovittiin, että ryhmän toiminta voisi olla jollakin tapaa tavoitteellisempaa kuin se oli aikaisemmin ollut. Olimme myös havainneet, että monia ryhmän nuoria kiinnostivat ja puhututtivat monenlaiset itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyvät kysymykset. Monet nuorista olivat olleet työ- ja asumisharjoittelussa ja viimeinen kouluvuosi oli alkamassa. Näin ollen päätimme, että ryhmässä voitaisiin käsitellä ja pohtia erilaisia aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä teemoja, jotka tukisivat nuorten identiteettiä ja ehkäisisivät nuorten syrjäytymistä.

Ehdin esitellä opinnäyteideani ja suunnitelmani ennen syksyn 2012 kansainvälistä harjoittelua ulkomailla. Näin ollen opinnäytetyöprosessi pääsi käynnistymään hyvissä ajoin. Alustavat suunnitelmat ryhmäkertojen teemoista muotoutuivat jo tässä vaiheessa ja esittelin ne myös työelämätaholle. Kansainvälisen harjoittelun jälkeen työskentelin aktiivisesti työn teoriaosan parissa. Tutustuin aiheen kannalta keskeisiin käsitteisiin, joiden kautta viimeistelin suunnitelman ryhmäkertojen aiheista ja sisällöistä. Tässä vaiheessa rupesin myös kirjoittamaan työn teoriaosaa. Sekä suunnitelma kevään ryhmäkertoista että opinnäytteen kirjallinen raportti olivat hyvässä vaiheessa, kun ensimmäinen ryhmäkerta pidettiin tammikuussa 2013. Esittelin opinnäytetyön osan seminaarissa kahden pidetyn ryhmäkerran jälkeen helmikuussa 2013.

Kevätkauden aikana pidin suunnitelman mukaiset viisi ryhmäkertaa. Prosessin aikana olin tiiviissä yhteistyössä työelämätaahon kanssa, koska olin samanaikaisesti töissä OIarin seurakunnassa ja suoritin siellä myös opintojen viimeistä harjoittelua. Näin ollen pystyin vaivatta hyödyntämään työyhteisön tarjoamia resursseja myös opinnäytteeseeni liittyen. Prosessin edetessä keskustelin useaan otteeseen ideoistani ja opinnäytetyöstäni Omaryhmässä mukana olevan erityisnuorisotyönohjaajan kanssa, jolta sain myös rakentavaa palautetta. Jokaisen ryhmäkerran jälkeen kirjasin ylös huomioitani ja havaintojani ryhmän toiminnasta ja ryhmäkerran kulusta. Samanaikaisesti työstin myös opinnäytteen teoriaosaa.

Teoria- ja tutkimustiedon löytäminen oli pääsääntöisesti helppoa. Sekä kehitysvammaisuudesta, nuoruusiästä että ryhmätoiminnasta oli saatavilla ajantasaista ja monipuolista tietoa. Koen, että löysin helposti juuri omaa opinnäytetyötäni palvelevia teoksia. Teoriaosan rakentamisessa pyrin hyödyntämään monipuolisesti sekä painettuja teoksia että internet-lähteitä. Erityisenä haasteena koin kehitysvammaisten hengellisyyttä käsittelevän tiedon löytämisen. Kun lähdin tutkimaan tätä aihetta, huomasin pian, että aiheesta ei ole saatavilla yhtä kattavaa perusteosta. Kehitysvammaisten hengellisyyteen liittyen on kuitenkin tehty monenlaisia opinnäytetöitä ja tutkielmia, joiden kautta löysin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Haasteista huolimatta koin, että onnistuin saamaan kattavan kuvan kehitysvammaisten hengellisyydestä monipuolisesti erilaisiin teoksiin tutustumalla ja niiden aineistoja soveltamalla.

Kesällä 2013 sain työn teoriaosan pääpiirteittäin valmiiksi sekä raportit toteutetuista ryhmäkerroista lopulliseen muotoonsa. Syksyn 2013 aikana viimeistelin teoriaosaa ja täydensin sitä uusilla lähteillä. Lisäksi työstin pohdintaa sekä kirjoitin auki palautteen ja arvioinnin. Raportin kirjoittamisessa hyödynsin ulkopuolisia tahoja palautteen antajina ja oikolukijoina. Syksyn aikana sain vielä viimeiset palautteet Omaryhmässä mukana olleelta erityisnuorisotyönohjaajalta. Koin ulkopuolisen palautteen erittäin hyödyllisenä, sillä oman tekstin näkeminen objektiivisesti on aina haastavaa. Viimeisenä työvaiheena oli johdannon ja tiivistelmän kirjoittaminen. Työ viimeisteltiin ja saatiin lopulliseen muotoonsa marraskuun 2013 jättöön mennessä.

8 RYHMÄKERRAT

8.1 Teoria käytännöksi

Teoriaan tutustumisen jälkeen suunnittelin ja toteutin viisi kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä tukevaa ryhmäkertaa Olarin seurakuntaan. Keskeisiksi käsitteiksi teoria-tiedosta nousivat kehitysvammaisuus, nuoruus sekä itsenäisyyden tukeminen. Hyödynsin suunnittelussa myös ryhmätoiminnan teoriaa. Näiden teemojen valossa valitsin ryhmäkertojen aiheet sekä suunnittelin jokaiselle kerralle tavoitteet. Ryhmäkertojen aiheiksi valikoituivat:

- 1) Minä – Jumalan ihme
- 2) Minä ja muut – lähimmäisenrakkaus
- 3) Vastoinkäymisten kohtaaminen – Jumala lohduttajana
- 4) Aikuistuminen – mitä se on?
- 5) Lupa haaveilla!

Tavoitteellisen ryhmätoiminnan rakenne on hierarkkinen: yksi tai muutama päätavoite pyritään saavuttamaan useilla toimintaan ja tehtäviin liitetyillä osatavoitteilla (Niemistö 2004, 34–35). Tämä hierarkkinen rakenne näkyy myös opinnäytetyössäni. Työlläni on neljä ylätavoitetta, jotka muotoutuivat työelämätahon lähtökohdista käsin. Näiden työn ylätavoitteiden lisäksi jokaisella ryhmäkerralla oli omat tavoitteensa, joilla pyrittiin edistämään ylätavoitteiden saavuttamista. Ryhmäkertojen tavoitteet taas pyrittiin saavuttamaan erilaisella toiminnalla ja harjoitteilla, joihin liittyi omia tavoitteita.

Tutustuessani sekä kehitysvammaisuuteen että nuoruusikään liittyvään teoriatietoon huomasin, että keskeisiä aiheita näissä molemmissa olivat muun muassa identiteetin ja minäkuvan kehittyminen ja tukeminen, sosiaalisten suhteiden merkitys sekä nuoruusikään kuuluvat haasteet. Kehitysvammaisen nuoren itsenäistymisen tukemisessa keskeistä on myös nuoren aikuistumisen hyväksyminen sekä tilan antaminen epärealistisillekin unelmille (Repo 2004b, 396, 399). Nämä tekijät vaikuttivat merkittävästi ryhmäkertojen aiheiden valintaan sekä tavoitteiden muotoutumiseen. Teoriatiedon valossa koin keskeiseksi myös sen, että kehitysvammainen nuori on tavallinen nuori omine eri-

tyispiirteineen. Kehitysvammaista nuorta kiinnostaa samanlaiset asiat kuin ei-kehitysvammaista nuorta ja hänen nuoruuteensa kuuluu samanlaisia asioita. (Lampinen 2007, 152–153.) Tämän ajatuksen halusin näkyvän myös opinnäytetyössäni.

Kehitysvammaisuuteen ja siihen liittyviin asioihin perehtyminen vaikutti merkittävästi siihen, miten eri teemoja käsiteltiin ja mitä menetelmiä käytettiin ryhmäkertojen toteutuksessa. Monilla kehitysvammaisilla henkilöillä on haasteista kommunikaatiossa ja vuorovaikutustilanteiden ymmärtämisessä (Ikävalko 2012). Näin ollen päädyin esimerkiksi käyttämään ryhmäkertojen hartaustilanteissa Selkoraamattua sekä kiinnittämään huomioita omaan ilmaisuuni. Käytin työskentelytilanteissa usein myös kuvia ja visuaalisia keinoja puheen tukena. Työskentelymenetelmien valintaan vaikutti myös omat kokemukseni kyseisen ryhmän kanssa toimimisesta. Koen, että Omaryhmän nuoret ovat hyvin keskusteleva ryhmä, joten monella ryhmäkerralla työskentelykin rakentui yhteisen keskustelun ympärille.

Kehitysvammaisilla henkilöillä on usein vaikeuksia ymmärtää vertauskuvallisia ja abstrakteja asioita (Ikonen 1998, 86; Sutinen 2006, 44–45.) Monet suunnittelemani ryhmäkertojen aiheet sisälsivät kuitenkin abstrakteja käsitteitä, joita voi olla vaikea ymmärtää. Tämän vuoksi suunnittelin kaikkia ryhmäkertoja yhdistävän kollaasin (liite 3), johon jokaisella kerralla lisättiin jokin aiheeseen liittyvä symboli. Kollaasin pohjana oli suu-
relle paperille piirretty puunrunko. Ensimmäisellä kerralla puuhun tehtiin lehdet kädenjäljistä, jotka kertoivat yksilöllisyydestä. Toisella kerralla puun hedelmiksi laitettiin lähimmäisenrakkaudesta kertovia sydämiä. Elämän vastoinkäymisiä kuvaamaan puun juurelle laitettiin suuret kivet ja aikuistumisen merkiksi puun juurelle talo. Viidennen kerran unelmat kirjattiin pilviin puun yläpuolelle. Näiden symbolien tarkoituksena oli muistuttaa ryhmäkerroilla käsitellyistä aiheista ja koota yhteen kaikki viisi ryhmäkertaa.

Ryhmätoimintaan vaikuttaa aina ryhmän dynamiikka, kehitysvaiheet ja turvallisuusaste (Kivelä & Lempinen 2010, 29–30, 33–35; Aalto 2000, 17). Pyrin tarkastelemaan ja analysoimaan näitä tekijöitä Omaryhmässä, jotta pystyin suunnittelemaan tavoitteiden mukaista toimintaa. Jo ennen ryhmäkertojen toteutumista odotin, että tavoitteellisen toiminnan toteuttaminen ja sen arvioiminen kehitysvammaisten nuorten kanssa tulee olemaan haastavaa. Pyrin kuitenkin pitämään mielessä sen, että ryhmätoiminnassa keskeistä on tavoitteiden mukaisen toiminnan ohella ryhmässä toimiminen ja siitä oppiminen.

Ryhmässä on mahdollista oppia vuorovaikutustaitoja ja se voi tarjota uusia näkökulmia, vertaistukea ja yhteisiä kokemuksia. (Kivelä & Lempinen 2010, 28–30.) Nämä tekijät ovat keskeisiä myös kehitysvammaisten nuorten itsenäistymisen tukemisessa (Repo 2004b, 398–399; Lampinen 2007, 149; Matero 2004, 196.)

Elämänhallintataitojen parantamiseen pyrkivissä ryhmissä toimiva ryhmä ja sen turvallisuus ovat merkittäviä tekijöitä (Aalto 2000, 24). Omaryhmä on ollut koossa jo useamman vuoden ja sen jäsenet ovat toisilleen tuttuja. Näin ollen minun ei tarvinnut huomioida uuden ryhmän muodostamiseen liittyvää ryhmäytymisprosessia toiminnan suunnittelussa. Ensimmäiselle kerralle otin mukaan kuitenkin muutaman tutustumisleikin, koska mukana oli uusia ohjaajia ja isosia. Pyrin takaamaan ryhmän turvallisuutta ja luottamusta huolehtimalla siitä, että kenenkään ei ole pakko tehdä tai sanoa mitään, mitä ei halua. Ryhmäkertojen aiheet olivat hyvin ajatuksia ja tunteita herättäviä ja näiden mielteiden ilmaiseminen saattaa joillekin nuorille olla vaikeaa tutussakin ryhmässä.

Omaryhmä toimii seurakunnassa, joten jo sen takia hartauden viettäminen on tärkeä osa ryhmäkertaa. Hengellisyys ja uskonnon harjoittaminen voivat kuulua myös kehitysvammaisen henkilön elämään ja pyhän kokemus saattaa rikastuttaa kehitysvammaisen ihmisen elämää hyvin paljon (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 302). Näin ollen halusin säilyttää hartaudet osana ryhmäkertoja ja liittämään hartaudet ryhmäkerran aiheeseen. Sutinen (2006, 49) painottaa ilon, yhteyden, rakkauden ja Jumalan huolenpidon korostamista kehitysvammaisten hengellisen elämän rakentamisessa. Tämän huomioiden suunnitelin ryhmäkertojen hartaudet niin, että niissä korostettiin ihmisen arvokkuutta, huolenpitoa, lähimmäisenrakkautta sekä rukousta.

8.2 Palautteen kerääminen

Palautteen kerääminen on keskeinen osa opinnäytetyön tekemistä ja toteutetun toiminnan arvioimista. Koin palautteen keräämisen kuitenkin yhdeksi haastavimmiksi asioiksi työn tekemisessä. Keskeisinä palautteen antajina olivat Omaryhmään osallistuneet nuoret sekä ryhmässä mukana olleet muut ohjaajat ja isokset. Tavoitteenani oli saada palautetta ryhmäkertojen sisällöstä, onnistumisesta sekä omasta toiminnastani ryhmän ohjaajana. Pyrin toteuttamaan myös aktiivista itsearviointia koko prosessin ajan. Etsin tietoa

ja neuvoja palautteen keräämiseen esimerkiksi kehitysvammaisuutta käsittelevistä kirjoista. Lisäksi kartoitin aikaisempia opinnäytetöitä ja etsin vinkkejä jo toteutetusta toiminnasta.

Alkuperäisenä tavoitteenani oli kerätä Omaryhmän nuorilta palautetta jokaisen ryhmäkerran päätteeksi jollakin toiminnallisella menetelmällä, esimerkiksi tunnejanan avulla. Lisäksi tarkoituksena oli tekemisen ohessa havainnoida nuorten käyttäytymistä ja reaktiota sekä kysellä palautetta suullisesti. Palautteen kerääminen kirjallisesti ei olisi sopinut kohderyhmälleni, koska kaikki ryhmän nuoret eivät osaa lukea ja kirjoittaa. Jo ensimmäisellä ryhmäkerralla kuitenkin huomasin, että suullisen palautteen antaminen oli ryhmän nuorille vaikeaa. Toisella kerralla palautteen keräämisessä kokeilemani tunnejana ei myöskään toiminut odotetulla tavalla.

Koin palautteen keräämisen haastavana, mutta kuitenkin tärkeänä asiana, joten päätin kysyä neuvoja Kehitysvammaliitosta. Otin yhteyttä liiton kouluttaja Niina Sillanpään, jolle kuvailin opinnäytetyöni tarkoitusta, suunnittelemani ryhmäkertoja sekä kohtaamaani haastetta palautteen keräämisessä. Kävimme aiheesta keskustelua sähköpostitse. Sillanpään (2013) mukaan palautteen antaminen voi olla kehitysvammaisille vaikeaa, koska monilla heistä ei välttämättä ole kokemusta omien mielipiteiden ilmaisusta. Monilla nuorilla saattaa olla kokemus, että joku muu on kysyttäessä aina vastannut heidän puolestaan. Monilla kehitysvammaisilla saattaa myös olla tarve miellyttää, mikä voi vaikuttaa palautteen realistisuuteen. Sillanpää kehotti pohtimaan erityisesti sitä, kuinka paljon ja millaista palautetta kehitysvammaisilta nuorilta voi odottaa. Palautteenkeruumenetelmiksi hän suositteli visuaalisia ja toiminnallisia keinoja sekä havainnointia.

Palautteen keräämisessä keskeiseksi tekijäksi koin tarkoituksen mukaiset kysymykset. Opinnäytetyöni ja sen tavoitteiden toteutumisen kannalta keskeistä ei ollut tietää, oliko nuorilla ollut ryhmässä hauskaa tai mukavaa. Tärkeämpi tieto olisi ollut se, ovatko nuoret oppineet jotakin uutta, saaneet uutta tietoa tai onko ryhmäkerran aihe herättänyt jonkunlaisia ajatuksia tai tunteita. Testattujen menetelmien, Sillanpään vinkkien, sekä opinnäytetyöseminaarissa saadun palautteen perusteella tulin siihen tulokseen, että työni kannalta oleellinen tieto on saavutettavissa hyödyntämällä havainnointia ja apuobservointia palautteenkeruumenetelminä. Olen toiminut Omaryhmän nuorten kanssa pitkään jo ennen opinnäytetyöni toteuttamista. Näin ollen pystyin peilaamaan omia havaintojani

kokemuksiini ryhmän kanssa toimimisesta ja hyödyntää tätä aineistoa palautteena. Lisäksi pystyin hyödyntämään ryhmän muita ohjaajia ja isosia apuna observoinnissa.

Muiden ohjaajien tekemät havainnot nousivatkin keskeisiksi palautteiksi työn aikana. Jokaisen ryhmäkerran jälkeen keräsin suullista palautetta paikalla olleilta muilta ohjaajilta ja isosilta. Jokainen sai kertoa, miten ryhmäkerta oli omasta mielestä sujunut, mikä siinä oli toimivaa ja mitä asiaa voisi vielä kehittää. Lisäksi pyysin ohjaajia kertomaan, millaisia havaintoja he olivat ryhmäkerran aikana tehneet nuorista ja heidän käyttäytymisestään sekä omasta toiminnastani ryhmän ohjaajana. Yhdessä arvioimme sitä, mitä tekemämme havainnot kertoivat ryhmäkerran onnistumisesta ja miten ne suhteutuivat tavoitteisiin.

8.3 Ensimmäinen ryhmäkerta: Minä – Jumalan ihme

Aihe: Minä – Jumalan ihme

Tavoitteet:

- Nuoren minäkuva vahvistuu
- Nuori löytää omia vahvuuksiaan
- Nuori oppii tuntemaan itsensä Jumalan luomana ja arvokkaana

Ensimmäisen ryhmäkerran teemana oli oman itsen pohdiskelu ja tutkiskelu. Tavoitteena oli vahvistaa nuorten minäkuvaa, auttaa nuoria löytämään omia vahvuuksiaan sekä tuntemaan ja tunnistamaan oma arvonsa Jumalan luomana. Ensimmäisellä kerralla ryhmään osallistui kahdeksan nuorta. Paikalla oli myös kolme ohjaajaa ja kaksi isosta sekä Espoon seurakuntayhtymän yhteisen kehitysvammaistyön diakoni vierailijana.

Ryhmäkerta aloitettiin kuulumiskierroksella. Tämän jälkeen pidettiin kaksi alkuleikkiä. Ensimmäisenä oli tutustumisleikki, jossa jokainen kertoi oman nimensä liitettynä johonkin liikkeeseen. Muut vastasivat tervehtimällä ja tekemällä saman liikkeen. Ryhmässä oli mukana uusi työntekijä, joten tutustuminen ja nimien opettelu oli ensimmäisellä kerralla tärkeää.

Toinen alkuleikki oli ”hämähäkin seitti”, joka johdatteli päivän teemaan. Leikissä istutaan ringissä lattialla ja heitellään lankakerää. Vuorollaan jokainen sanoi oman nimensä ja jonkin asian josta pitää. Kertoja pitää kiinni langasta ja heittää kerän eteenpäin ja näin rinkiin muodostuu hämähäkin seitti. Lopuksi seitti purettiin heittämällä lankakerää käänteisessä järjestyksessä. Tarkoituksena oli muistaa toisen kertoma asia. Alkuleikit sujuivat hyvin ja myös nuoret pitivät niistä. Suurin osa nuorista keksi helposti sekä liikkeen että asian, josta pitävät. Muutamalle nuorelle keksiminen tuotti kuitenkin vaikeuksia. Kannustuksen avulla hekin kuitenkin lopulta keksivät tarvittavat asiat.

Lämmittelyleikkien jälkeen seurasi työskentelyosuus. Työskentelyosuus aloitettiin painamalla jokaisen kädenjälki kollaasipohjaan. Johdattelin nuoret alkuleikeistä tehtävään toteamalla, että jokaisella meistä on oma nimi, kaikki pitävät eri asioista ja kaikki olemme siten erilaisia ja omanlaisiamme. Myös kädenjälkemme ovat ainutlaatuiset ja sen merkiksi painamme kädenjälkemme kollaasiin puun lehdiksi. Kädenjälkien painaminen oli nuorten mielestä hauskaa ja jännittävää, koska oma käsi piti ensin maalata vihreäksi.

Tämän tehtävän jälkeen siirryttiin pohtimaan kunkin omia vahvuuksia harjoituksen avulla. Harjoitteessa käytettiin Pesäpuun lasten vahvuuskortteja sekä erilaisia lehdistä leikattuja kuvia, jotka levitettiin lattialle. Jokainen sai valita joukosta omia vahvuksiin tai omaa vahvuuttaan kuvaavan kortin. Lopuksi jokainen vuorollaan kertoi, minkä kortin otti ja miksi. Ei kuitenkaan ollut pakko sanoa mitään, kuvan näyttäminen riitti. Valitsin käytettäväksi sekä vahvuuskortteja että lehdistä leikattuja kuvia sen vuoksi, että en kokenut vahvuuskorttien olevan riittävän konkreettisia. Korteissa kuvatut vahvuudet liittyivät enemmän luonteenpiirteisiin ja abstrakteihin asioihin. Tämän vuoksi otin mukaan erilaisia kuvia kuvaamaan myös konkreettisia taitoja ja vahvuuksia.

Työskentelyosuuden jälkeen pidettiin hartaus. Hartauden aiheena oli Psalmi 139: Minä olen ihme. Hartaudessa puhuttiin siitä, miten Jumala loi jokaisen meistä juuri sellaiseksi kuin olemme. Jokainen meistä on arvokas ja Jumalan silmissä kaunis. Puheessa viitattiin kollaasiin painettuihin kädenjälkiin; Jumala loi meidät kaikki erilaisiksi. Hartauden aikana jokainen sai kurkistaa aarrearkkuun. Nuorille kerrottiin, että arkussa on aarre; jotakin hyvin kaunista ja korvaamattoman arvokasta. Aarrearkussa oli peili. Tavoitteena oli, että nuoret saisivat näin kokemuksen omasta arvokkuudestaan.

Hartauden jälkeen syötiin iltapalaa, jonka aikana nuorilta kyseltiin suullista palautetta ryhmäkerran sujumisesta. Suunnitelma oli, että palautetta olisi kerätty toiminnallisesti janatyöskentelyn avulla. Valitettavasti tälle ei kuitenkaan jäänyt aikaa ja palaute jäi näin ollen hyvin ohueksi. Tavoitteeksi ja kehittämishaasteeksi tuleville ryhmäkerroille tuli ohjelman suunnitteleminen niin, että aikaa jäisi myös palautteen keräämiselle. Muilta ohjaajilta ja isosilta kerättiin palautetta suullisesti. Palaute oli pääsääntöisesti positiivista ja rakentavaa. Merkittävin palaute liittyi leikkien ja harjoitteiden samankaltaisuuteen: niissä toistui kierrokset, joissa jokainen vuorollaan sanoi tai kertoi jotain. Koin tämän hyvänä palautteena, jonka pystyin huomioimaan tulevien ryhmäkertojen suunnittelussa.

8.4 Toinen ryhmäkerta: Minä ja muut – lähimmäisenrakkaus

Aihe: Minä ja muut - lähimmäisenrakkaus

Tavoitteet:

- Nuori pohtii, ketkä ovat hänelle läheisiä ja tärkeitä ihmisiä
- Nuori huomaa, että hänen elämässään on erilaisia ihmissuhteita, joihin kuuluu erilaisia asioita
- Nuori oppii, että lähimmäisenrakkaus on osa kristityn elämää

Toisen ryhmäkerran aiheena olivat sosiaaliset suhteet ja lähimmäisenrakkaus. Tavoitteena oli, että nuoret pohtisivat oman elämänsä tärkeitä ihmissuhteita. Tarkoituksena oli keskustella myös siitä, millaisia asioita erilaisiin ihmissuhteisiin kuuluu. Tällä kertaa paikalla oli yhdeksän nuorta, kolme ohjaajaa ja kaksi isosta. Toinen ryhmäkerta aloitettiin jälleen kuulumiskierroksella. Suuri osa nuorista tuli paikalle hieman myöhässä, joten aikataulullisista syistä päätin jättää suunnitellun alkuleikin pois. Leikin sijaan lauloimme nuoren seurakunnan veisukirjasta laulun Tuu mun vaimoksen.

Laulun jälkeen kerroin päivän aiheen, joka oli siis ympärillämme olevat muut ihmiset. Työskentelyosuus aloitettiin omien läheisten piirtämisellä. Nuoret saivat tehtäväkseen piirtää paperille itselleen tärkeitä ja läheisiä ihmisiä. Tehtävä onnistui pääsääntöisesti hyvin ja paperille ilmestyi niin ystäviä, vanhempia, sisaruksia kuin kummejakin. Aino-

astaan yhdelle nuorelle piirtäminen oli hankalaa eikä hän kannustuksesta huolimatta saanut piirrettyä mitään.

Piirtämisen jälkeen jakauduttiin pienryhmiin niin, että jokaisessa ryhmässä oli yksi ohjaaja ja kolme nuorta. Jokainen ryhmä sai aiheen, josta keskusteltiin ryhmässä noin 10 minuutin ajan. Aiheet olivat ystävät ja kaverit, perhe sekä seurustelu. Ohjaajat saivat keskustelun tueksi tehdyn lapun, jossa oli selkokielellä kirjoitettu yleistietoa aiheesta ja apukysymyksiä (liite 2) ja lisäksi kuvan, joka liittyi aiheeseen. Pienryhmäkeskustelun jälkeen kokoonnuttiin yhteen ja jokainen ryhmä vuorollaan kertoi, mistä he olivat keskustelleet. Fläppitaululle koottiin sanoin ja kuvin yhteenveto elämän erilaisista ihmissuhteista.

Työskentelyosuuden jälkeen pidettiin hartaus, jonka aiheena oli lähimmäisenrakkaus. Hartaudessa luettiin selkoraamatusta Jeesuksen kertomus laupiaasta samarialaisesta ja puhuttiin lähimmäisen rakastamisesta ja auttamisesta. Hartauden aikana jokainen sai käydä laittamassa kollaasiin punaisen sydämen lähimmäisenrakkauden ja läheisten ihmisten merkiksi.

Hartauden jälkeen nuorilta kerättiin palautetta tunnejanan avulla. Janan päihin asetettiin kuvat hymyilevästä ja surullisesta naamasta. Nuoria pyydettiin asettumaan janalle sen mukaan, miten he olivat kokeneet ryhmäkerran eri toiminnot. Oman kokemukseni valossa saatoin todeta, että tunnejana palautteenkeruumenetelmänä ei toiminut kyseisen kohderyhmän kanssa. Huomasin, että nuoret eivät ymmärtäneet janan tarkoitusta eivätkä liikkuneet janalla odotetulla tavalla.

Ohjaajilta pyysin jälleen palautetta suullisesti. Palaute oli positiivista ja ohjaajat pitivät erityisesti ryhmäkerran ”asiapitoisuudesta”. Ohjaajat myös kokivat saamansa tukilaput hyväksi pienryhmäkeskusteluissa. Kehittämisideoina pohdimme sitä, että voisiko pienryhmäkeskustelut toteuttaa niin, että jokainen ryhmä olisi voinut keskustella jokaisesta aiheesta. Tätä varten olisi tosin tarvittu enemmän aikaa. Myös muut ohjaajat olivat huomanneet, että tunnejana palautteenkeruumenetelmänä ei toiminut hyvin. Pohdimme sitä, voisiko nuorilta kerätä palautetta jokaisen toiminnon tai harjoitteen jälkeen. Näin asiat eivät pääsisi ehkä unohtumaan.

8.5 Kolmas ryhmäkerta: Vastoinikäymisten kohtaaminen – Jumala lohduttajana

Aihe: Vastoinikäymisten kohtaaminen – Jumala lohduttajana

Tavoitteet:

- Nuori oppii, että elämään kuuluu erilaisia vastoinikäymiä
- Nuori huomaa, että vastoinikäymisistä voi päästä yli ja eteenpäin
- Nuori pohtii omia selviytymiskeinojaan

Kolmannen ryhmäkerran aiheena olivat elämän vastoinikäymiset. Tavoitteena oli, että nuoret huomaisivat elämään kuuluvan luonnollisena osana erilaisia vastoinikäymiä. Tarkoituksena oli pohtia niitä selviytymiskeinoja, jotka auttavat vastoinikäymisten kohtaamisessa ja niistä yli pääsemisessä. Kolmannella kerralla paikalla oli kahdeksan nuorta, kaksi ohjaajaa ja yksi isonen. Ryhmäkerta aloitettiin tuttuun tapaan kuulumiskierroksella ja alkulaululla, joka tällä kertaa oli veisu Älä pelkää.

Työskentelyosuus aloitettiin kysymyksellä: ”Mitä tarkoittaa vastoinikäyminen?” Nuorille sana oli vieras, joten se selitettiin. ”Vastoinikäyminen on jokin ikävä, kurja, surullinen tai vaikea asia elämässä.” Huomasin, että käsitteen selittäminen oli erittäin tärkeää, koska kukaan nuorista ei tiennyt, mitä vastoinikäyminen tarkoittaa. Selityksen jälkeen he kuitenkin ymmärsivät, mitä sanalla tarkoitetaan ja keksivät myös esimerkkejä. Yhdessä pohdittiin, millaisia vastoinikäymiä elämässä voi kohdata. Esimerkkejä olivat muun muassa läheisen kuolema, kiusaaminen, ero ja riita. Alkukeskustelu vedettiin yhteen toteamalla, että vastoinikäyminen voi olla kuin iso ja painava kivi; sitä on raskas kantaa mukana ja se voi olla vaikea ylittää. Sitten jokainen vuorollaan kävi kiinnittämässä paperista leikatun kiven kollaasiin puun juurelle.

Tämän jälkeen siirryttiin pohtimaan vastoinikäymisten herättämiä tunteita. Lattialle levitettiin erilaisia valokuvia (Spectrokortit) ja jokainen kävi poimimassa sellaisen kuvan, joka jollakin tapaa kuvasi kohtaamaansa vastoinikäymistä tai sen herättämää tunnetta. Vapaaehtoiset saivat kertoa kuvastaan ja omasta vastoinikäymisestään. Kolme nuorta halusi kertoa omastaan. Koin, että tämä tehtävä oli nuorille melko haastava ja tehtävänannon ymmärtäminen vaikeaa. Kaksi nuorista ei löytänyt ollenkaan sopivaa kuvaa

tai ei halunnut etsiä sopivaa. Huomasin, että nuorten oli vaikea kuvitella tai palata mielessään tilanteeseen, jossa on itsellä ollut paha olo, surua tai vastoinkäymisiä.

Kuvakorttityöskentelyn jälkeen siirryttiin pohtimaan niitä asioita, jotka auttavat vastoinkäymisistä eteenpäin. Nuoret saivat nimetä asioita, jotka heidän mielestään ovat avuksi silloin, kun itsellä on paha mieli. Apuna käytettiin Papunetin piirroskuvia. Kuvissa oli muun muassa erilaisia harrastuksia, ystäviä, seurustelukumppani, perhe, herkkuja, oma paikka ja rukoileminen. Kuvista ja muista ehdotuksista tehtiin kooste fläppitaululle. Keskustelu koottiin kollaasin ääreen; vaikka puun juurella on iso kasa kiviä, puu silti kasvaa ja kukoistaa.

Keskustelu selviytymiskeinoista onnistui mielestäni melko hyvin. Teimme kierroksen, jossa jokainen sai mahdollisuuden kertoa, mikä auttaa silloin, kun itsellä on kurja olo. Suurin osa nuorista keksi runsaasti erilaisia selviytymis- ja apukeinoja vastoinkäymisten kohtaamiseen. Osa asioista oli samoja, kuin valitsemissani kuvissa, mutta esille nousi myös muita, esimerkiksi lemmikkieläin, musiikki ja luonto. Muutamalla nuorelle asian nimeäminen oli haastavaa kenties siksi, että pahan olon kuvittelemisen tai siihen palaaminen oli vaikeaa.

Työskentelyosuuden jälkeen pidettiin hartaus, jonka aiheena oli Jumalan lohdutus. Hartaudessa luettiin selkoraamatusta Psalmi 16: Herra ei hylkää ja 23: Herra on hyvä paimen. Hartaudessa puhuttiin siitä, miten Jumala on aina meidän kanssamme, ei hylkää ja lohduttaa meitä myös vastoinkäymisten edessä. Hartaudessa laulettiin Elämän siiville - laulukirjasta veisu Toisen päivän iltana. Hartauden jälkeen syötiin välipalaa ja sen jälkeen jäi aikaa vapaalle olemiselle.

Seminaarissa saadun palautteen ja ideoiden pohjalta päätin olla keräämättä varsinaista palautetta ja keskittyä tällä kertaa tarkkailemaan ja havainnoimaan nuoria eri tilanteissa. Koin tämän hyväksi tavaksi. Koen, että minulla on ryhmän nuorista sen verran kokemusta, että kykenen arvioimaan heidän viihtymistään ja oppimistaan myös tarkkailun ja havaintojen avulla. Observoinnissa pystyin hyödyntämään myös ryhmän muita ohjaajia ja isosia ja heidän tekemiä havaintojaan.

Kolmas ryhmäkerta oli mielestäni kokonaisuudessaan melko onnistunut ja hyvä. Tosin itse koin, että toiminta painottui ehkä liikaa keskustelun ympärille. Yhdessä ohjaajien ja isosten kanssa pohdimme sitä, millaisia toiminnallisempia menetelmiä aiheen ympärille voisi kehittää. Osa nuorista vaikutti ryhmän ajan hieman tavallista vetääntyneimmiltä eivätkö he olleet yhtä aktiivisia kuin yleensä. Ajattelimme, että tämä saattoi johtua ryhmäkerran aiheesta. Ehkä työskentely elämän vastoinkäymisten äärellä herätti negatiivisia muistoja ja tunteita, jotka vaikuttivat osallistumiseen. Palautteen perusteella oli hyvä, että nuoret saivat myös mahdollisuuden olla puhumatta tai kertomatta omista vastoinkäymisistään. Toisaalta myös lupa ja mahdollisuus kertoa oli hyvä asia. Sekä nuorilta että ohjaajilta ja isosilta saadun palautteen perusteella oli myös hyvä, että tällä kertaa jäi vähän enemmän aikaa vapaaseen oleskeluun, koska nuoret olivat sitä itse kovasti kaivanneet.

8.6 Neljäs ryhmäkerta: Aikuistuminen – mitä se on?

Aihe: Aikuistuminen – mitä se on?

Tavoitteet:

- Nuori huomaa, että hänen aikuistumisensa nähdään ja hyväksytään
- Nuori hahmottaa aikuisuuteen kuuluvan erilaisia asioita, joita voi opetella
- Nuori huomaa, että hänellä on oikeus vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin

Neljännän ryhmäkerran aiheena oli aikuistuminen ja itsenäistymiseen liittyvät kysymykset. Tavoitteena oli viestittää nuorille, että heidän kasvunsa aikuiseksi nähdään ja se hyväksytään. Tarkoituksena oli pohtia erilaisia aikuisuuteen liittyviä kysymyksiä, lievittää itsenäistymiseen liittyviä pelkoja sekä miettiä, millaisia taitoja aikuisuudessa tarvitaan. Tavoitteena oli myös välittää nuorille kokemus siitä, että heillä on oikeus vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin. Neljännellä kerralla paikalla oli kahdeksan nuorta, kolme ohjaajaa ja yksi isonen.

Neljäs ryhmäkerta aloitettiin totuttuun tapaan kuulumiskierroksella. Arvelin päivän työskentelyyn kuluvan melko paljon aikaa, joten päätin jättää alkuleikin tai laulun väliin. Kuulumisten jälkeen siirryttiin siis suoraan työskentelyosioon. Tavoitteena oli pohdita sitä, mitä aikuistuminen on ja millaisia asioita siihen kuuluu. Työskentelyn aikana tilan seinälle koottiin kollaasi ”Miltä aikuisuus näyttää” nuorten valitsemista kuvista.

Työskentelyosuus aloitettiin miettimällä, millaisia asioita kuuluu aikuisuuteen. Lattialle levitettiin erilaisia lehdistä leikattuja kuvia ja jokainen valitsi yhden kuvan, joka omasta mielestään liittyi aikuisen elämään. Jokainen myös esitteli toisille, millaisen kuvan valitsi ja miksi. Valitut kuvat kiinnitettiin seinälle ja näin alkoi muodostua kuva siitä, miltä aikuisuus näyttää. Tehtävä onnistui todella hyvin ja nuoret löysivät kuvista monenlaisia aikuisuuteen liittyviä asioita. Nuorten valitsemisissa kuvissa näkyivät esimerkiksi työ, raha, kodinhoito ja asuminen, perhe ja parisuhde sekä päätösvalta.

Ensimmäisen tehtävän ja siitä heränneen keskustelun jälkeen otin esille vielä yhden tärkeän aikuisuuteen liittyvän asian: vastuu. Nuorilta kyseltiin, mitä vastuu tarkoittaa ja sen merkitystä pohdittiin yhdessä. Yhdessä päädyttiin siihen, että vastuu tarkoittaa esimerkiksi omien tehtävien hoitamista, virheiden myöntämistä ja lupauksen pitämistä. Seinälle kuvien joukkoon kiinnitettiin paperi, jossa luki suurilla kirjaimilla ”vastuu”.

Tämän jälkeen siirryttiin pohtimaan asumista. Päädyin valitsemaan asumisen tarkemman pohdiskelun aiheeksi, koska monet ryhmän nuorista ovat olleet esimerkiksi asunisharjoittelussa ja puhuneet aiheesta paljon. Kerroin nuorille tiivistetysti, miten asuntoa ja siihen liittyviä tukipalveluja haetaan sitten, kun kotoa muuttaminen tulee ajankohitaiseksi. Toin korostetusti esille myös sen, että nuorilla itsellään on oikeus kertoa miten he haluaisivat asua. Tavoitteena oli, että nuoret ymmärtäisivät, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin.

Keskustellen ja erilaisten kuvien avulla käytiin läpi eri asumisen tapoja ja muotoja. Jokainen sai sanoa, miten ja millaisessa talossa itse haluaisi asua. Oman toiveen kertomisessa auttoivat erilaiset apukysymykset: Millaisessa talossa haluaisit asua? Millaisen kodin haluaisit? Millaisessa paikassa haluaisit asua? Kenen kanssa haluaisit asua? Haluaisitko kotiisi jonkun lemmikin? Juttelun lomassa nuoret saivat kiinnittää seinälle kuvia erilaisista taloista ja asumismuodoista omien toiveidensa mukaan.

Viimeisenä työskentelyosuuden harjoituksena pohdittiin sitä, millaisia taitoja aikuisen elämään ja etenkin itsenäiseen asumiseen kuuluu. Tarkoituksena oli, että nuoret pohtisivat myös omia taitojaan ja valmiuksiaan ja sitä, missä asioissa he itse tarvitsevat apua. Selitin nuorille, että itselle sopivaa asumismuotoa miettiessä on hyvä pohtia myös sitä, mitä asioita osaa ja missä asioissa tarvitsee apua ja tukea. Seinälle kiinnitettiin kuva talosta, jossa oli eri huoneita: makuuhuone, keittiö, olohuone sekä kylpyhuone-wc. Asumisessa tarvittavia taitoja mietittiin huoneiden avulla: millaisia taitoja tarvitaan keittiössä, millaisia kylpyhuoneessa ja niin edelleen. Talon eri huoneisiin kiinnitettiin kuvia erilaisista taidoista, kuten ruuanlaitto, pyykinpesu, siivoaminen ja peseytyminen. Talon ulkopuolelle laitettiin kuvia myös muista aikuisuuteen liittyvistä asioista ja taidoista, kuten taksilla tai bussilla liikkuminen, raha-asiat, kaupassa käynti ja opiskelu. Näin saatiin valmiiksi kollaasikuva siitä, miltä aikuisuus voisi näyttää.

Työskentelyosuuden päätteeksi palattiin vielä kaikkia ryhmäkertoja yhdistävän kollaa-sin pariin. Tällä kertaa puun juurelle kiinnitettiin talo muistuttamaan päivän aiheesta: aikuistumisesta ja asumisesta. Jokainen sai laittaa taloon oman ikkunan merkiksi omasta paikasta ja itsenäisestä elämästä. Talo ikkunoineen muistuttaa siitä, että olemme kaikki yhtä ja yhdessä tässä maailmassa, mutta jokaisella on kuitenkin oma paikkansa ja oikeus yksityisyyteen ja omaan elämään.

Lopuksi pidettiin hartaus, joka tällä kertaa painottui rukoukseen. Hartaus aloitettiin laulamalla veisu Lapsuuden usko. Sen jälkeen rukoiltiin niiden asioiden puolesta, jotka aikuistumisessa pelottavat tai jännittävät sekä kiitettiin niistä asioista, jotka aikuistumisessa ovat mukavia. Jokainen sai vuorollaan laittaa maljaan kiven merkiksi sellaisesta asiasta, joka aikuistumisessa huolettaa sekä värikkään helmen merkiksi asiasta, josta aikuistumisessa iloitsee tai on kiitollinen. Lopuksi rukoiltiin yhdessä Isä Meidän-rukous. Hartauden jälkeen syötiin pientä välipalaa ja vietettiin vapaa-aikaa.

Neljäs ryhmäkerta sujui mielestäni kokonaisuutena hyvin. Aihe oli selkeästi nuorille ajankohtainen ja kiinnostava. Nuoret olivat aktiivisia ja innokkaasti mukana pohtimassa aikuisen elämään liittyviä asioita. Kuvien ja apukysymysten pohjalta toteutettu keskustelu ja muodostettu kuvakollaasi toimi työskentelymenetelmänä hyvin. Myös muut työntekijät jakoivat kokemuksen hyvin toimivasta työskentelymenetelmästä ja aiheen

ajankohtaisuudesta. Työntekijöiden mukaan työskentely oli tasoltaan sopiva eikä se alitai yliarvioinut nuorten ymmärrys- ja osaamistasoa.

Haasteena työskentelyssä oli levottomuus, joka alkoi näkyä työskentelyn loppupuolella. Yhdessä muiden työntekijöiden kanssa jaoimme ajatuksen siitä, että osan työskentelystä olisi voinut tehdä esimerkiksi pienryhmissä. Näin hiljaisemmatkin nuoret olisivat päässeet paremmin mukaan keskusteluun ja työskentelyyn olisi tullut hieman enemmän vaihtelua. Työskentelyyn olisi voinut myös liittää joitakin harjoituksia, jossa nuoret olisivat päässeet liikkeelle. Tämä olisi voinut vähentää levottomuutta. Tällä ryhmäkerralla huomasin myös erityisen hyvin kielen ja ilmaisutavan merkityksen kehitysvammaisten kanssa työskennellessä. Huomasin, että nuorten oli vaikea ymmärtää kysymystä ”Mitä kuuluu aikuisuuteen?” Kun asettelin saman asian muotoon ”Millaisia asioita kuuluu aikuisen ihmisen elämään?”, nuoret ymmärsivät kysymyksen paremmin.

8.7 Viides ryhmäkerta: Lupa haaveilla!

Aihe: Lupa haaveilla!

Tavoitteet:

- Nuori herää pohtimaan omia unelmiaan ja haaveitaan
- Nuori ymmärtää, että haaveet ovat osa elämää ja ne voivat viedä elämässä eteenpäin ja tuoda iloa
- Nuori oppii, että Jumala on luvannut kuulla kaikki rukoukset

Viidennen ryhmäkerran teemana olivat unelmat ja haaveet. Tarkoituksena oli herätellä nuoria pohtimaan omia unelmiaan. Tavoitteena oli, että nuoret ymmärtäisivät sen, että unelmat ovat osa elämää ja ne voivat viedä elämässä eteenpäin ja tuoda iloa. Keskeisenä tavoitteena oli myös saada nuoret ymmärtämään, että kaikenlaisista asioista saa ja voi unelmoida. Tarkoituksena oli myös saada nuoret huomaamaan, että Jumalan puoleen voi kääntyä kaikenlaisissa tilanteissa ja, että Jumala on luvannut kuulla kaikki rukoukset. Viidennellä kerralla paikalla oli kahdeksan nuorta, kaksi ohjaajaa ja yksi isonen.

Kauden viimeisellä kerralla vietettiin myös nyyttäireitä ja katseltiin valokuvia kevättalvella pidetyltä leiriltä.

Viides ryhmäkerta aloitettiin jälleen kuulumiskierroksella, jonka jälkeen siirryttiin työskentelemään päivän aiheen parissa. Työskentely aloitettiin leikillä, jossa nuoret pääsivät pohtimaan erilaisia unelmiin ja haaveisiin liittyviä kysymyksiä toistensa kanssa. Ryhmä kuljeskeli määrättyssä tilassa ja muodostivat pieniä ryhmiä tai pareja sen mukaan, minkä numeron he kuulivat. Tämän jälkeen kysyttiin jokin kysymys, josta ryhmässä tai parin kanssa keskusteltiin. Kysymyksiä olivat muun muassa ”Minne haluaisit matkustaa?”, ”Millaisessa talossa haluaisit asua?”, ”Jos voitaisit lotossa, mitä tekisit rahoilla?”, ”Mikä on unelma-ammattisi?” ja ”Mistä haaveilet?”. Leikki toimi aiheeseen orientoivana tehtävänä melko hyvin ja nuoret myös keksivät erilaisia vastauksia kysymyksiin.

Lämmittelyn jälkeen siirryttiin viimeistelemään puu-kollaasi. Jokainen sai paperista leikatun pilven, johon oli tarkoitus kirjoittaa joku asia, josta itse unelmoi. Pilvet kiinnitettiin kollaasiin puun yläpuolelle merkiksi omista unelmista ja haaveista. Suurin osa nuorista keksi helposti unelman, jonka kirjoitti pilvelle. Muutamalle nuorelle tämä oli kuitenkin vaikeaa ja he tarvitsivat paljon kannustusta sekä apua ideointiin. Yksi nuorista ei saanut nimettyä yhtään unelmaa, joten hän sai laittaa pilven tyhjänä kollaasiin. Nuorten pilviin kirjoittamia asioita olivat esimerkiksi ”seurustelu”, ”F1-kuski”, ”tarjoilija”, ”työ pitopalvelussa” sekä ”jalkapallon pelaaminen”.

Työskentelyn jälkeen pidettiin hartaus. Tällä kertaa olin päättänyt pitää Lattiakuva-hartauden, jonka aiheena oli kertomus omasta lapsesta haaveilevasta Saarasta. Hartauksessa rakennettiin lattiakuva, jonka keskellä oli Saara ja hänen unelmansa ja ympärillä jokaisen oma unelma. Keskellä oli Kristus-kynttilä merkinä siitä, että Jumala vastasi Saaran rukoukseen ja kuulee myös meidän kaikkien rukoukset. Lattiakuva-hartaus toimi ryhmän kanssa hyvin. Toiminnallisuus ja eri aistein kokeminen antoivat myös nuorille uudenlaisen elämyksen. Hartauden jälkeen syötiin nyyttäriherkkuja ja katseltiin yhdessä leirikuvia.

Kokonaisuutena viides ryhmäkerta oli omasta mielestäni toimiva. Lämmittelyharjoitus, jossa liikuttiin tilassa ja muodostettiin keskustelupareja tai -ryhmiä, toimi mielestäni hyvin. Vastaavanlaista työskentelymenetelmää olisi voinut hyödyntää aikaisemminkin

ryhmäkerroilla eri aiheiden ympärillä. Huomasin, että harjoituksessa on tärkeää, että ohjaajat ja isokset aktiivisesti ovat mukana rohkaisemassa nuoria keskusteluun. Koin, että myös nuoret pitivät tämänlaisesta harjoituksesta ja oivalsivat sen idean. Joillekin nuorille sanan unelma tai haave ymmärtäminen oli vaikeaa. Olisin voinut tehtävän aluksi selittää kyseisen käsitteen paremmin ja ottaa selityksen tueksi esimerkiksi kuvan. Lattiakuvahartauden onnistumiseen olin tyytyväinen ja koin, että se oli myös nuorille mielekäs tapa viettää hartaushetkeä.

9 POHDINTA

9.1 Tavoitteiden toteutuminen

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää Olarin seurakunnan kehitysvammaisten nuorten pienryhmätoimintaa entistä tavoitteellisemmaksi, tukea nuorten itsenäistymistä, kasvua, kehitystä ja identiteetin muotoutumista, tarjota nuorille mahdollisuus kokea Jumalan läsnäoloa ja seurakuntayhteyttä sekä ehkäistä kehitysvammaisten nuorten syrjäytymistä. Nämä tavoitteet pyrittiin saavuttamaan toteuttamalla viisi kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä tukevaa ryhmäkertaa. Jokaisella ryhmäkerralla oli oma aiheensa ja tavoitteensa, jotka tukivat ylätavoitteiden saavuttamista.

Ensimmäisen toiminnan kehittämiseen liittyvän tavoitteen arvioimisen haasteena on kysymys siitä, miten rakentaa silta toteutetusta toiminnasta jatkotyöskentelyyn niin, että tavoiteltu tila tulee pysyväksi. Aikaisemmin ryhmätoiminta oli lähinnä yhteistä puuhastelua, leikkiä ja laulua. Työni tavoitteena oli kehittää tätä toimintaa niin, että jokaisella ryhmäkerralla on tavoitteet, jotka jollakin tavalla tukevat kehitysvammaisten nuorten elämänvaihetta. Tavoitellun tilan, eli tavoitteellisen ryhmätoiminnan, jatkaminen Olarin seurakunnassa riippuu hyvin pitkälti ryhmästä vastuussa olevan työntekijän motivaatiosta. Olen itse kuitenkin edelleen mukana ohjaamassa Omaryhmää, joten olen päässyt vaikuttamaan sen jatkotyöskentelyyn. Opinnäytetyötäni ja toteuttamiani ryhmäkertoja hyödynnettiin jatkotyöskentelyn suunnittelussa ja ryhmän toiminnan haluttiin jatkuvan tavoitteellisena. Näin ollen ensimmäinen tavoite saavutettiin hyvin. Tavoitteen toteutumisesta kertoo myös ryhmän toiselta ohjaajalta saatu palaute, josta muodostui opinnäytetyöni nimi: Kerhosta ryhmäksi? Tällä sanavalinnalla ohjaaja kuvasi ryhmätoiminnassa tapahtunutta muutosta. Omaryhmä ei ollut enää puuhaileva kerho vaan tärkeitä asioita pohtiva nuorten ryhmä.

Suunnittelemani ryhmäkertojen tarkoituksena oli tukea kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä, kasvua, kehitystä ja identiteetin muotoutumista. Tämä tavoite määritteli ryhmäkertojen aiheet ja sisällöt. Kehitysvammaisten nuorten itsenäistymisessä keskeistä on identiteetin ja minäkuvan kehittyminen ja tukeminen, sosiaaliset suhteet sekä aikuisuuden hyväksyminen ja tukeminen. Vastoinikäymisten ja nuoruusikään kuuluvien

haasteiden kohtaamisessa auttavat myös vertaistuki sekä tilan antaminen unelmoinnille. (Repo 2004b, 396, 398–399; Lampinen 2007, 148–149, 153.) Kaikkia näitä teemoja käsiteltiin ryhmäkerroilla ja palautteen perusteella ne myös herättivät nuorissa kiinnostusta sekä erilaisia ajatuksia ja tunteita. Ryhmä toimi hyvin myös vertaistuen kanavana. Tämä näkyi esimerkiksi siten, että nuoret rohkaistuivat aikaisempaa enemmän myös keskinäiseen vuorovaikutukseen ja kannustukseen. Saadun palautteen perusteella ryhmien sisällöt tukivat hyvin juuri tämän tavoitteen saavuttamista ja näin tavoite myös toteutui.

Jokaiseen ryhmäkertaan kuului myös hartaus. Tällä pyrittiin mahdollistamaan nuorille kokemus Jumalan läsnäolosta ja seurakuntayhteydestä. Pyhyiden, Jumalan huolenpidon ja yhteyden kokemukset voivat tuoda rikkautta kehitysvammaisten ihmisten elämään ja antaa voimaa vastoinkäymisten kohtaamiseen (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 302). Ryhmäkertojen hartauksien tarkoituksena oli myös tuoda kristillinen näkökulma käsiteltävään aiheeseen. Tämän tavoitteen voi ajatella toteutuneen siten, että hartaus pidettiin jokaisella ryhmäkerralla ja mahdollisuus Jumalan yhteyteen näin tarjottiin. Kunkin nuoren henkilökohtaista kokemusta hartauselämästä on kuitenkin vaikea arvioida. Omien havaintojeni mukaan nuoret kuitenkin nauttivat myös hartaustilanteista ja osallistuivat innokkaasti laulamiseen, rukoukseen sekä yhdellä kerralla lattiakuvan rakentamiseen.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli myös ehkäistä kehitysvammaisten nuorten syrjäytymistä. Syrjäytymisen uhka leimaa hyvin usein vammaisen henkilön elämää. Se voi näkyä esimerkiksi ongelmien kasaantumisenä, ulkopuolelle jäämisenä sekä omien vaikutusmahdollisuuksien vähäisyytenä. Syrjäytyminen vaikeuttaa aina henkilön omaa elämänhallintaa. (Lampinen 2007, 198, 231; Repo 2004a, 29.) Tämä tavoite pyrittiin saavuttamaan suunnittelemalla ryhmäkerroista nuorten itsenäistymistä ja elämänhallintataitoja tukevia. Ryhmäkertojen aiheet ja sisällöt palvelivat itsenäisyyden ja nuoren identiteetin tukemista sekä elämänhallintataitojen kasvattamista. Aikuistumista käsittelevällä kerralla pyrittiin tuomaan esille myös nuorten omat vaikuttamismahdollisuudet. Nämä tekijät osaltaan vahvistavat nuorten omaa elämänhallintaa ja ehkäisevät siten myös syrjäytymistä. Sitä, miten ryhmäkerrat ovat vaikuttaneet nuorten mahdolliseen syrjäytymiseen, on luonnollisesti vaikea vielä nähdä, sillä toteutuksesta on kulunut vain vähän aikaa.

Ryhmässä oppimista ja tavoitteiden toteutumista edesauttaa hyvä ryhmäturvallisuus (Aalto 2000, 28). Opinnäytetyöni toteuttamisen aikana koin, että Omaryhmä oli toimiva ja turvallinen ryhmä. Turvallisuus ryhmässä näkyi esimerkiksi keskinäisenä vuorovai-
kutuksena, toisten kannustamisena ja heikkouden hyväksymisenä. Omaryhmän nuoret kannustivat toisiaan itseilmaisuun, mutta antoivat tilaa myös vetäytyville ryhmän jäse-
nille. Esimerkiksi elämän vastoinkäymisiä käsittelevällä ryhmäkerralla oli nähtävillä se, että monet nuorista uskaltoutuivat kertomaan oman elämänsä vastoinkäymisistä. Tämä kertoo, että ryhmän turvallisuus on Aallon (2000, 22–23) esittämien ryhmäturvallisuu-
den asteiden mukaan tasolla avoin ryhmä (T5) tai heikkoutta hyväksyvä ryhmä (T6). Hyvä ryhmäturvallisuus mahdollistaa myös vertaistuen antamisen, mikä osaltaan edesauttoi ryhmätoiminnan muiden tavoitteiden saavuttamista.

Toimivassa ryhmässä kaikki ryhmän jäsenet tiedostavat ryhmän tarkoituksen ja tavoit-
teet (Kaukkila & Leinonen 2007, 13). Tämän tekijän tehokkaammin huomioimalla oli-
sivat tavoitteet ehkä voineet toteutua vielä paremmin. Ennen ensimmäistä ryhmäkertaa
nuoria ja heidän perheitään tiedotettiin opinnäytetyöstäni ja sen tarkoituksesta kotiin
postitetulla kirjeellä. Tavoitteiden toteutumisen kannalta olisi kuitenkin ollut hyödyllistä
pitää ryhmän tarkoitusta ja tavoitteita esillä ryhmäkertojen ajan. Erityisesti ensimmäi-
sellä ryhmäkerralla olisin voinut esitellä kaikkien ryhmäkertojen aiheet ja keskustella
yhdessä siitä, miksi mitään aihetta käsitellään. Tämä olisi voinut motivoida nuoria
työskentelemään tavoitteiden ja ryhmän perustehtävän mukaisesti.

9.2 Miten tästä eteenpäin? – Ideoita jatkotyöskentelyyn

Opinnäytetyöni keskeisenä tavoitteena oli kehittää Olarin seurakunnassa olemassa ole-
vaa kehitysvammaisten nuorten pienryhmätoimintaa entistä tavoitteellisemmaksi. Tä-
män vuoksi on tärkeää pohtia sitä, miten ja millaisena ryhmän toiminta jatkuu opinnäy-
tetyöni toteuttamisen jälkeen. Keskeinen kysymys jatkotyöskentelyn kannalta on tavoit-
tellun tilan saattaminen pysyväksi. Oma tilanteeni on ollut tässä ihanteellinen, sillä olen
voinut jatkaa työskentelyä Olarin seurakunnassa ja Omaryhmässä. Näin ollen olen pääs-
syt myös vaikuttamaan siihen, miten ryhmän toiminta jatkuu, vaikka en olekaan enää
päävastuussa ryhmän sisällöllisestä toiminnasta.

Kevätkauden päätyttyä olimme pohtineet Omaryhmän tulevaisuutta yhdessä ryhmää ohjaavan erityisnuorisotyönohjaajan kanssa. Arvioimme kuluneen kevätkauden toteutumista ja onnistumista kokonaisuutena ja sen valossa pohdimme vaihtoehtoja tulevalle syyskaudelle. Vaihtoehtoina oli, joko jatkaa toimintaa opinnäytetyöni ryhmäkertojen kaltaisena, palata vanhaan malliin tai luoda jonkinlainen välimuoto näiden kahden vaihtoehdon keskelle. Ryhmää ohjaava erityisnuorisotyönohjaaja oli jäämässä virkavapaalle, joten päätimme, että keskustelen jatkosta vielä hänen sijaisensa kanssa.

Toiminnan jatkaminen opinnäytetyöni ryhmäkertojen kaltaisena koettiin jonkin verran liian raskaaksi malliksi. Malli työllistää ryhmän vastuutyöntekijää resursseihin nähden liikaa, jolloin suunnitteluvastuun tulisi olla ulkopuolisella ryhmänohjaajalla. Vaikka toteuttamani ryhmäkerrat koettiin toimiviksi, koettiin niiden myös olevan hieman liian raskaita kokonaisuuksia ryhmän nuorille. Kevätkauden aikana Omaryhmän nuoret olivat selkeästi kaivanneet ryhmään enemmän vapaamuotoista ja kevyempää toimintaa. Selkeä tavoitteellisuus koettiin kuitenkin hyväksi ja se haluttiin säilyttää ryhmän toiminnassa jatkossa. Myös aiheiden liittyminen nuorten elämänvaiheeseen nähtiin hyvänä asiana ja se haluttiin ainakin jollakin tavalla säilyttää myös tulevilla ryhmäkerroilla.

Syksyllä 2013 Omaryhmässä jatkoivat samat nuoret, jotka olivat osallistuneet toimintaan kevätkaudella. Syksyn toisella kerralla mukaan tuli kaksi uutta nuorta. Näin ollen toteuttamaani ryhmäkertojen kokonaisuutta ei voitu sellaisenaan hyödyntää alkavalla toimintakaudella. Sekä virkavapaalle jääneen erityisnuorisotyönohjaajan että hänen sijaisensa kanssa käytyjen keskustelujen ja pohdintojen seurauksena päädyimme suunnittelemaan Omaryhmän toimintaa pitäen mielessä tavoitteellisuuden ja nuorten elämäntilanteen, mutta keventämällä sisältöjä esimerkiksi leikeille, peleillä, musiikilla ja yhteisellä puuhastelulla.

Suunnittelussa hyödynnettiin myös opinnäytetyöni puitteissa toteutetuilla ryhmäkerroilla käytettyjä menetelmiä. Kevätkauden viimeisellä kerralla pidetty lattiakuvahartaus koettiin toimivaksi, joten päätimme ottaa lattiakuvahartaudet toistuvaksi osaksi ryhmäkertojen rutiinia. Lattiakuvien käyttö toisi omalta osaltaan mukanaan myös tavoitteellisuutta. Niiden kautta jokaisella ryhmäkerralla olisi myös jokin selkeästi kristillinen sanoma. Ryhmäkertaan kuuluva hartaus myös tarjoaa nuorille mahdollisuuden kokea Jumalan läsnäoloa, huolenpitoa ja seurakuntayhteyttä.

Toteuttamillani ryhmäkerroilla käytettiin myös melko paljon keskustelua. Kevätkauden ryhmäkerroilla moni tekeminen oli rakentunut keskustelun varaan ja tekeminen oli tapahtunut ikään kuin keskustelun kautta. Palautteen ja havaintojen perusteella tätä voisi kehittää edelleen. Tekemiselle ja toimimiselle rakentuva ryhmäkerta voisi toimia paremmin ja palvella nuorten oppimista tehokkaammin. Päätimmekin siis suunnittelussa keskittyä tekemisen kautta keskusteluun sen sijaan, että toiminta rakentuisi keskustelun varaan. Opinnäytetyöni puitteissa toteutetuilta ryhmäkerroilta mukaan suunnitteluun tarttuivat myös kuvien ja erilaisten korttien käyttäminen työskentelyissä.

Kun kehitysvammaisten nuoren ryhmätoimintaa halutaan kehittää edelleen, tulee kiinnittää erityistä huomioita palautteen keräämiseen. Nuorilta voisi yrittää kerätä palautetta tehokkaammin kokeilemalla monipuolisesti erilaisia menetelmiä, esimerkiksi yksinkertaiseen hymynaama-järjestelmään perustuvaa arviointia. Palautteen keräämisessä voisi hyödyntää myös esimerkiksi ryhmän jäsenten perheitä. Nuorten vanhemmille voisi tehdä kyselylomakkeen, jossa he saisivat arvioida, onko ryhmätoiminta vaikuttanut jollakin tapaa nuoren käyttäytymiseen tai puheenaiheisiin kotona.

Saamani palautteen mukaan toteuttamani ensimmäinen ryhmäkerta voisi soveltua paremmin uudelle ryhmälle, jossa jäsenet eivät tunne vielä toisiaan. Näin ollen pitkään koossa olleessa ryhmässä tämä ryhmäkerta voitaisiin jättää pois, tai sen aihe käsitellä tiivistetympin. Kun jatkossa suunnitellaan kehitysvammaisten nuoren itsenäistymistä tukevia ryhmäkertoja, voitaisiin yhdeksi omaksi aiheekseen ottaa seurusteluun ja parisuhteeseen liittyvät kysymykset. Tämä aihe on keskeinen nuoren identiteetin ja itsenäistymisen tukemisessa ja se myös kiinnostaa nuoria. Jos tälle aiheelle olisi varattu oma ryhmäkerta, voitaisiin sitä käsitellä kattavammin kuin sitä käsiteltiin toteuttamallani Minä ja muut -ryhmäkerralla.

Koin, että ryhmäkertojen suunnittelua ja toteuttamista haastoi ryhmän jäsenten kehitys- ja ymmärrystasojen erot. Lupa haaveilla -ryhmäkerta oli saadun palautteen perusteella selkeästi vaikein, johtuen todennäköisesti käsitteen abstraktista luonteesta. Näin ollen haaveisiin ja unelmiin keskittyvän ryhmäkerran toteuttamisessa kannattaa pohtia hyvin tarkasti kohderyhmää ja heidän ymmärryksensä tasoa. Ryhmäkerta palveli hyvin niitä kehitysvammaisia nuoria, jotka ymmärsivät käsitteen. Ne, joille käsite oli vaikea ym-

märtää, ryhmäkerta ei soveltunut hyvin. Kun suunnitellaan kehitysvammaisten nuorten ryhmätoimintaa, onkin erityisen tärkeää huomioida ryhmän jäsenten kehityserot.

Kehitysvammaisten nuorten ryhmätoiminnassa voitaisiin käyttää monipuolisemmin erilaisia menetelmiä ja rohkeasti myös kokeilla uutta. Itsenäistymisen kannalta tärkeitäkin aiheita voitaisiin käsitellä esimerkiksi luovia menetelmiä käyttäen. Näin keskustelun varaan rakentuva työskentely jäisi vähemmälle. Luovien menetelmien kautta myös nuorten voisi myös olla helpompi käsitellä eri aiheiden nostattamia ajatuksia ja tunteita. Menetelminä voitaisiin käyttää esimerkiksi valokuvaamista, maalaamista ja näyttelemistä, tietysti ryhmän jäsenten kyvyt huomioiden. Esimerkiksi sosiaalisia suhteita käsiteltäessä voitaisiin tehdä pieniä näytelmiä vaikkapa hyvistä ystävyys- tai perhesuhteista. Elämän vastoinkäymisiä ja selviytymiskeinoja taas voitaisiin käsitellä esimerkiksi valokuvaamalla tai maalamalla.

Vaikka opinnäytetyöni ei ole materiaalipaketti, voidaan sitä hyödyntää kehitysvammaisten toiminnan toteuttamisessa. Toteuttamieni ryhmäkertojen kuvauksista voi saada virikkeitä ja ideoita toiminnan suunnitteluun. Ryhmäkertojen sisällöt ovat sovellettavissa toimimaan sekä seurakunnassa että muilla aloilla. Vaikka toteuttamani ryhmäkerrat on suunnattu nuorille, aikuisuutta lähestyville kehitysvammaisille, voi opinnäytetyöstä saada virikkeitä eri-ikäisten kehitysvammaisten kanssa toimimiseen. Opinnäytetyöni voi toimia myös ajatuksien herättäjänä kirkon kehitysvammaistyön kehittämässä.

9.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen on omalla kohdallani ollut pitkäaikainen ja opettavainen prosessi. Työn tekemistä helpotti erityisesti se, että olin alusta asti itse innostunut aiheesta. Opinnäytetyöni on selkeästi työelämälähtöinen ja vastaa kohderyhmän tarpeisiin. Tämä helpotti myös omaa työskentelyäni, sillä pystyin hyödyntämään työelämätahon resursseja osaamista sekä saamaan tukea työn tekemiseen. Olin alusta asti tyytyväinen ratkaisuni tehdä työ yksin. Näin pystyin saamaan työstä itseni näköisen ja antamaan siihen juuri niin suuren panoksen kuin itse halusin. Itsenäinen työskentely tuki myös omia työtapojani ja vahvuuksiani. Työpari olisi kuitenkin mahdollisesti helpottanut ryhmäkertojen käytännön suunnittelua ja toteutusta.

Opinnäytetyön tekemisen aikana opin paljon uutta erityisesti kehitysvammaisuudesta. Vaikka olin tehnyt töitä kehitysvammaisten nuorten kanssa jo ennen opinnäytetyöprosessia, en aikaisemmin ollut tutustunut aiheeseen liittyvään teoriaan. Käytännön kokemus auttoi kuitenkin peilaamaan ja havainnollistamaan teorian tiedosta esiin nousseita asioita. Myös nuoruusiän ja ryhmätoiminnan teoriaan tutustuminen oli työn kannalta hyödyllistä, vaikka nämä teemat olivatkin minulle jo aikaisemmin tuttuja. En kuitenkaan ollut tarkastellut näitä teemoja kehitysvammaisuuden näkökulmasta, joten myös tämä antoi itselleni paljon uutta tietotaitoa.

Opinnäytteeni keskiössä oli viisi kehitysvammaisille nuorille suunnattua ryhmäkertaa, joissa toimin itse ryhmänohjaajana. Tässä prosessissa opin paljon myös itsestäni ryhmänohjaajana. Opin myös, mitä asioita on hyvä huomioida, kun suunnitellaan tavoitteellista ryhmätoimintaa. Koen, että ryhmätoiminnan ohjaaminen kuuluu vahvuusalueisiin ja opinnäytetyöprosessi vahvisti tätä kokemusta. Myös ryhmän muilta ohjaajilta ja isosilta saatu palaute kertoi onnistumisestani ryhmänohjaajana. Opinnäyteprosessin aikana pitämäni ryhmäkerrat myös vahvistivat tunnettani siitä, että nautin tavoitteellisen ryhmätoiminnan ohjaamisesta ja haluaisin tehdä sitä myös tulevaisuudessa.

Koen, että opinnäytetyöprosessi tuki myös omaa ammatillista kasvuani, ammatti-identiteettini muotoutumista sekä omaa työnäkyäni. Prosessin aikana opinnäytetyö tuntui välillä suurelta ja ylitsepääsemättömältä esteeltä, joka ei ikinä tule valmiiksi. Työn loppuun saattaminen ja onnistuminen palkitsivat ja antoivat tunteen siitä, että minä osaan, voin ja uskallan. Koen olevani tyytyväinen opinnäytetyöni lopputulokseen. Opintojen alusta lähtien olen ollut kiinnostunut työstä seurakunnan erityisnuorisotyönohjaajana. Opinnäytetyöni aihe tuki tätä kiinnostustani ja myös vahvisti kutsumustani kirkon työhön. Kehitysvammaisten nuoren kanssa toimiminen vahvisti osaamistani ja haluani toimia erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten parissa.

Opinnäytetyöprosessista olen saanut uusia ulottuvuuksia ammattiosaamiseeni ja työnäkyyni. Koen, että opinnäytetyöni tukee ammatillisen identiteettini muotoutumista sekä sosionomina että kirkon nuorisotyönohjaajana. Prosessin aikana olen saanut uusia tietoja ja taitoja, joita voin hyödyntää monenlaisessa työssä sekä erilaisten ihmisten tukemisessa. Koen, että tämä opinnäytetyö kertoo paljon myös itsestäni tulevana ammattilaisena. Koko opinnäytetyöprosessi on antanut minulle valtavasti valmiuksia työelämään.

LÄHTEET

AAIDD 2013. Definition of Intellectual Disability. Viitattu 4.1.2013.

http://www.aaid.org/content_100.cfm?navID=21

Aalto, Mikko 2000. Ryppästä ryhmäksi. Turvallisen ryhmän rakentaminen. Ryttylä: My Generation Oy.

Aalberg, Veikko & Siimes, Martti A. 2010. Lapsesta aikuiseksi. Helsinki: Nemo.

Aalto, Kirsti & Hanhiova Marjaana 2009. Ihmisen hengelliset tarpeet. Teoksessa Kirsti Aalto & Raili Gothóni (toim.) Ihmisen lähellä. Hengellisyys hoitotyössä. Helsinki: Kirjapaja, 9–23.

Conner, Benjamin T. 2010. Affirming presence: spiritual life and friendship with adolescents with developmental disabilities. *International Journal of Children's Spirituality* Vol. 15, No. 4, November 2010, 331–339.

Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemääräminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Espoon seurakuntayhtymä i.a. KORSI-projekti – Yksi pieni teko on suuren alku. Viitattu 26.6.2013.

<http://www.espoonseurakunnat.fi/web/seurakuntayhtyma/korsi-projekti>

Huuhtanen, Kristina 2011. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Ikonen, Oiva (toim.) 1998. Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten? Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Ikävalko, Kaisa 2012. Vuorovaikutus. Viitattu 25.6.2013.

<http://papunet.net/tietoa/vuorovaikutus>

- Jääskeläinen, Ilkka 2002. Diakoniatoiminnan muodot. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 192–229.
- Kaski, Markus (toim.); Manninen, Anja & Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kaukkila, Veli & Lehtonen, Elisa 2007. Ryhmästä enemmän. Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Suomen mielenterveysseura. Laadukasta kulttuuria vapaaehtoistyöhön -hanke. Helsinki: SMS-Tuotanto.
- Kivelä, Valtteri & Lempinen, Juho 2010. Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. Turku: KOTA – Lasten ja nuorten hyvinvointi ry.
- Laine, Kaisa 2007. Kommunikointi ja kehitysvammaisuus. Viitattu 25.6.2013.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/diagnoosit/kommunikointi-ja-kehitysvammaisuus.html>
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 23.6.1977/519. Viitattu 3.1.2013.
<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>
- Lampinen, Reija 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita.
- Matero, Marja 2004. Kehitysvammaisuus. Teoksessa Marita Malm, Marja Matero, Marjo Repo & Eeva-Liisa Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 165–203.
- Mänty, Tarja 2000. Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research; 159.
- Niemistö, Raimo 2004. Ryhmän luovuus ja kehityshehdot. Tampere: Palmeniakustannus.

- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Olarin seurakunta 2011. Olarin seurakunnan niittykappeli. Viitattu 26.6.2013.
<http://www.niittykappeli.net/>
- Olarin seurakunta i.a. Viitattu 26.6.2013.
<http://www.espoonseurakunnat.fi/web/seurakunnat/olari>
- Rajaniemi, Mari & Seppälä, Heikki 2012. Mitä kehitysvammaisuus on? Viitattu 3.1.2013. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>
- Repo, Marjo 2004a. Historiasta nykypäivään. Tavoitteena hyvinvointi ja valtaistuminen. Teoksessa Marita Malm, Marja Matero, Marjo Repo & Eeva-Liisa Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 13–32.
- Repo, Marjo 2004b. Itsenäisyyden tukeminen. Nuoruus. Teoksessa Marita Malm, Marja Matero, Marjo Repo & Eeva-Liisa Talvela (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 393–411.
- Sillanpää, Niina 2013. Kouluttaja, Kehitysvammaliitto. Sähköpostiviesti 11.3.2013. Vastaanottaja Ulla Kakko. Tuloste tekijän hallussa.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2003. Kirkko kaikille. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma. Viitattu 7.8.2013.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content5CF68B>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Kehitysvammatyö. Aamenesta öylättiin. Viitattu 6.8.2013.
<http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Kehitysvammaty%C3%B6>
- Sutinen, Jorma 2006. Yksinkertaisesti kaunis. Suomussalmi: Myllylahti Oy.

Turunen, Kari E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä: Atena.

Vehmas, Simo 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki:
Gaudeamus.

LIITE 1: Hankeanomus

Seurakunta: Olari, Leppävaara, yhteisen seurakuntatyön kehitysvammaistyö

Kuvaus hankkeesta ja sen eri vaiheista: Kehitysvammaiset ovat monella tapaa yhteiskuntamme marginaalissa. Heille on tarjolla vain vähän mahdollisuuksia osallisuuteen ja yhteyteen, mistä syystä he ovat vaarassa syrjäytyä ja tulla syrjäytetyksi. Heidän hoitamisensa on monesti koko perheelle raskasta, joten tukemalla nuorta tuetaan samalla kokonaista perhettä. Suunnitelmanamme on lisätä kehitysvammaisten nuorten pienryhmätoimintaa Espoossa jakamalla olemassa oleva Olarin seurakunnan pienryhmä kahteen iän mukaiseen ryhmään: yläkouluikäisten ja 18 vuotta täyttävien/täyttäneiden pienryhmään sekä lisätä näiden nuorten leiritoimintaa.

Syksy 2012: Olemassa oleva ryhmä jaetaan, 12–17-vuotiaiden ryhmä kokoontuu Leppävaaran Nooran Parkissa ja 17–25-vuotiaiden ryhmä Kulmassa Olarissa. Rekrytoidaan ryhmiin isoset ja palkkiotoiminen työvoima. Tiedotetaan tiedotussuunnitelman mukaisesti. Järjestetään ryhmien yhteinen leiri.

Kevät 2013: Ulla Kakko ja mahdollisesti toinenkin opiskelija kehittää opinnäytetyönsä puitteissa ryhmien sisältöjä ja toimintaa. Tavoitteena on puolen vuoden eli viiden kerran valmis ryhmäkertasuunnitelma, joka toteutetaan, arvioidaan ja muokataan edelleen. Järjestetään ryhmien yhteinen leiri. Arviointia kauden päätteeksi. Syksy 2013: Toiminta jatkuu. Rekrytointia ja mainostustyötä pitänee tehdä lisää. Kartoitetaan Sisu-partiotoiminnan mahdollisuuksia nuorten kohdalla. Järjestetään ryhmien yhteinen leiri.

Kevät 2014: Toiminta jatkuu. Järjestetään ryhmien yhteinen leiri. Arviointia kauden päätteeksi.

Syksy: 2014: Toiminta jatkuu. Rekrytointia ja mainostustyötä pitänee tehdä lisää. Järjestetään ryhmien yhteinen leiri. Hankkeen loppuarviointi. Järjestetään toiminta ja resurssit niin, että toiminta voi jatkua jossain muodossa hankerahoituksen päättymisen jälkeen.

Kohderyhmä: Espoossa asuvat 12–25-vuotiaat kehitysvammaiset nuoret

Hankkeen tavoite: Ehkäistä kehitysvammaisten nuorten ja heidän perheidensä syrjäytymistä ja syrjäyttämistä yhteiskunnasta ja seurakunnasta. Tarjota mahdollisuuksia osallisuuteen ja yhteyteen.

Pienryhmätoiminnan syrjäytymistä torjuvia elementtejä ovat osallisuus, ryhmään kuuluminen ja vertaistuki, uskon ja elämänluottamuksen vahvistuminen rukouselämän kautta, kodin ja koulun ulkopuolinen, nuoren oma sosiaalinen elämä, jota monilla kehitysvammaisilla on erittäin vähän, integraatio seurakunnan muuhun nuorten toimintaan sekä ohjaajien tarjoama tuki.

Ketkä toteuttavat, myös mahdolliset yhteistyötahot: Olarin ja Leppävaaran seurakunnan erityisnuorisotyöohjaajat sekä yhteisen seurakuntatyön kehitysvammaistyön diakoni. Palkataan myös palkkiotoimisia ohjaajia ja avustavia isosia. Yhteistyömahdollisuuksia Sisu-partiotoiminnan kanssa tullaan kartoittamaan.

Miten hanke liittyy seurakunnan muuhun toimintaan: Olarin seurakunnassa on tällä hetkellä kehitysvammaisten nuorten Omaryhmä, joka on kuitenkin kasvanut liian isoksi. Hankerahoitus mahdollistaisi ryhmän jakamisen kahtia. Ryhmien nuoria on tarkoitus integroida muuhun seurakunnan toimintaan ottamalla ryhmiä mukaan esim. yhteisiin jouluihin ja kevätjuhliin, nuorisotyön erilaisiin tapahtumiin sekä messuelämän suunnitteluun ja toteutukseen.

Koska hanke toteutuu, toteutuuko yhtenä vai useana vuonna (ajalla 2012 - 2014): hanke alkaa elokuussa 2012 ja jatkuu 2014 loppuun asti

Tiedotussuunnitelma: Ryhmiä mainostetaan Essessä, seurakunnan nettisivuilla ja kesän integraatio- ja pienryhmäripareilla. Ohjaajat käyvät henkilökohtaisesti alueen niillä kouluilla, joilla opiskelee lievästi kehitysvammaisia nuoria: Tähtitarhan, Martinkallion sekä Postipuun kouluilla ja Keskuspuiston ammattiopistolla. Koululuokkia voidaan myös kutsua kerhopaikkoihin vierailulle kynnyksen madaltamiseksi. Leirejä mainostetaan em. lisäksi ryhmäläisille suoraan.

Suunnitelma hankkeen arvioinnista: Hanketta arvioidaan vuosittain ohjaajien kesken sekä pyytämällä palautetta nuorilta ja perheiltä. 2013 syksyllä hankkeesta valmistuu myös Diakin opinnäytetyö (1-2 työtä).

Onko toimintaa tarkoitus jatkaa hankerahoituksen jälkeen: On

Erittely hankkeen kokonaiskustannuksista, sekä mahdolliset muut rahoituslähteet: Ryhmien palkkiotoimiset ohjaajat: yht. 4 ohjaajaa, joille maksetaan 15 €/h. $15 \text{ €} \times 3 \text{ h} \times 25 \text{ ryhmäkertaa} \times 4 \text{ ohjaajaa} = 4500 \text{ €} + \text{ sivukulut}$

Ryhmien sisällöistä vastaavien palkkiotoimisten ohjaajien kulut; suunnittelusta maksetaan palkkio 2h työstä ja ensimmäisen syksyn sisällöt suunnittelee erityisnuorisotyönohjaajat: $15 \text{ €} \times 2 \text{ ohjaajaa} \times 2 \text{ h} \times 20 \text{ ryhmäkertaa} = 1200 \text{ €} + \text{ sivukulut}$

Ryhmien isokset: yht. 4 isosta, joille maksetaan 5 €/h (vastaa kerhonohjaamispalkkiota) $5 \text{ €} \times 2 \text{ h} \times 4 \text{ isosta} \times 25 \text{ ryhmäkertaa} = 1000 \text{ €} + \text{ sivukulut}$

Leirikulut. Kaksi leiriä vuodessa. Leirillä tarvitaan 10 henkilökohtaista avustajaa. $5 \text{ leiriä} \times 300 \text{ €} \times 10 \text{ avustajaa} = 15000 \text{ €} + \text{ sivukulut}$

Muut rahoitustahot: Ryhmien materiaali- ja toimintakustannukset maksetaan mukana olevien tahojen omista budjeteista, samoin leirien peruskustannukset (ruoka, majoitus, kuljetukset)

Hankkeelle anottava summa: 21 700 € + sivukulut Sotu 2,12 % 460,04 € ja sos. vak. 3,614 % = 784,238 € yht. 22945 € **Jos pitää maksaa eläkemaksua 27 % eli 5859 €, on summa yht. 28804 €**

Yhteyshenkilö ja yhteystiedot: Suvi Kaikkonen (Olari) 040 5465 197 Meri Saarinen (Leppävaara) 040 724 1120 Eeva Pirinen (käytännössä hänen seuraajansa) 040 5130 854

LIITE 2: Sosiaaliset suhteet -tietolaput ohjaajille keskustelun tueksi

PERHE

Jokaisella on perhe. Perheet voivat olla hyvin erilaisia. Toisissa perheissä on vain yksi lapsi, toisissa taas voi olla monta lasta. Joissain perheissä on kaksi vanhempaa, toisissa perheissä saattaa olla vain äiti tai isä. Jonkun perheeseen saattaa kuulua vaikkapa iso-vanhempia tai muita sukulaisia. Jokainen kokee oman perheensä eri tavoin. Perheenjäsenet ovat usein läheisiä ja tärkeitä ihmisiä ja heidän kanssaan haluaa viettää aikaa. Joskus voi tuntua siltä, että äiti ja isä huolehtivat liikaa. Se johtuu siitä, että he välittävät lapsesta. Vanhemmille ja sisaruksille voi aina kertoa omia kuulumisia. Vanhemmille pitää aina kertoa, jos on kokenut jotain ikävää. Vanhemmuus tai sisaruus ei katoa, vaikka ei asuisikaan samassa paikassa. On tärkeää pitää yhteyttä perheeseen myös silloin, jos joskus muuttaa pois kotoa.

- Mitä kuvassa on?
- Ketä perheeseen kuuluu/voi kuulua?
- Mitä sisarusten kanssa voi tehdä? Millainen on hyvä sisko/veli?
- Mitä vanhempien kanssa voi tehdä? Millainen on hyvä vanhempi?
- Voiko perheenjäsenten kanssa tulla riitaa? Mistä asioista?

YSTÄVÄT JA KAVERIT

Ystävyys on enemmän kuin kavereus. Kavereita voi olla useita, mutta ystäviä saattaa olla vain muutamia. Ystävydessä tärkeää on luottamus. Hyvä ystävyysuhde kestää läpi elämän. Ystävyys- ja kaverisuhteiden solmiminen on toisille helppoa ja toisille vaikeaa. Tarvitaan rohkeutta, jotta uskaltaa tutustua uusiin ihmisiin. Uusiin ihmisiin voi tutustua esimerkiksi koulussa, töissä ja harrastuksissa. On tärkeää osallistua ja olla itse aktiivinen. Jos on vain kotona, ei tutustu uusiin ihmisiin. Ystävyys ei synny hetkessä. Siksi ystävyysuhteissa kannattaa olla kärsivällinen ja antaa uudelle tuttavalle aikaa tutustumiseen. Kaikkien tuttavien kanssa tuttavuus ei muutu tosiystävyydeksi. Mutta kaverit ja tuttavatkin voivat olla tärkeitä. Ystävyysuhteissa yhteydenpito on tärkeää. Mutta on tärkeää myös antaa ystävälle omaa aikaa ja tehdä asioita erikseen. Ystävykset ovat yleensä kiinnostuneita samoista asioista tai ovat muuten samanhenkisiä. Ystävä voi kuitenkin olla myös hyvin erilainen kuin itse. Tärkeintä on, että ystävät viihtyvät yhdessä. Ystävä hyväksyy toisen sellaisena kuin hän on.

- Mitä kuvassa on?
- Mistä voi löytää ystäviä tai kavereita?
- Mitä eroa on ystävällä ja kaverilla?
- Mitä ystävän/kaverin kanssa voi tehdä?
- Millainen on hyvä ystävä?
- Miten ystävän kanssa voi pitää yhteyttä?
- Mitä tehdä, jos ystävän kanssa tulee riitaa?

SEURUSTELU

Jos tapaa viehättävän ihmisen, voi haluta tutustua häneen. Tutustumisessa kannattaa edetä hitaasti ja olla kohtelias. Kun on tutustunut, voi alkaa tapailla useammin. Kun on tutustunut ihmiseen, josta pitää, ja jonka kanssa haluaa olla, voi ehdottaa seurustelua. Seurustelu on yhteinen sopimus. Seurustella voi vain yhden ihmisen kanssa kerrallaan. Seurusteluun kuuluu se, että ollaan ihastuneita. Ihastuminen voi ajan kuluessa muuttua rakkaudeksi. Kun ihmiset ovat rakastuneita, he välittävät ja huolehtivat toisistaan. He myös viettävät paljon aikaa yhdessä. Seurusteluun liittyy hellyys ja läheisyys. Toisiinsa ihastuneet ihmiset voivat pitää toisiaan kädestä ja suukotella. Läheisyyteen pitää olla molempien lupa. Seurustelussa tärkeää on uskollisuus. Joskus seurustelukumppanin kanssa voi tulla riitaa. Riidat on hyvä ratkaista puhumalla ja sopimalla asioista. Joskus riitoja ei kuitenkaan saa sovittua. Silloin on mahdollista erota. Ero voi tuntua vaikealta ja surulliselta.

- Mitä kuvassa on?
- Miltä ihastuminen tuntuu?
- Mistä voi löytää tyttö/poikaystävän?
- Miten seurustelukumppanin kanssa voi viettää aikaa?
- Millainen on hyvä seurustelukumppani?
- Milloin voi ruveta seurustelemaan?
- Millaisista asioista voi tulla riitaa? Miltä riita tuntuu? Miten riita sovitaan?

LIITE 3: Kuva ryhmäkertoja yhdistävästä kollaasista

